

Prediktori seksualne agresije u studentskoj populaciji

Čvek, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:076514>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Diplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

Andrea Čvek

**Prediktori seksualne agresije u studentskoj
populaciji**

Diplomski rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru
Odjel za psihologiju
Diplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

Prediktori seksualne agresije u studentskoj populaciji

Diplomski rad

Student/ica:
Andrea Čvek

Mentor/ica:
Izv. prof. dr. sc. Ivana Tucak Junaković

Zadar,2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Andrea Čvek**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Prediktori seksualne agresije u studentskoj populaciji** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 22. siječnja 2019.

Sadržaj:

UVOD.....	3
Nasilje i agresija.....	3
Seksualna agresija.....	3
Mjerenje seksualne agresije	5
Prevalencija seksualne agresije.....	7
Počinitelji seksualno agresivnog ponašanja.....	7
Žrtve seksualne agresije.....	8
Seksualna agresija u razdoblju studiranja.....	8
Faktori rizika za seksualno agresivna ponašanja	9
Modeli seksualne agresije	9
Sociokulturalni pristup seksualnoj agresiji	10
Interpersonalni pristup seksualnoj agresiji.....	10
Model konfluencije	11
Seksualna agresija i alkohol.....	14
Seksualna agresija i vršnjački utjecaj	17
Ličnost i seksualna agresija	18
Istraživanja seksualne agresije u Hrvatskoj	20
CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	21
Polazište i cilj istraživanja	21
Problemi.....	21
Hipoteze	22
METODA	24
Sudionici	24
Mjerni instrumenti	24
Seksualna agresija	24

Rodne predrasude	25
Socioseksualnost	25
Konsumacija alkohola.....	26
Osobine ličnosti povezane sa seksualnom agresijom.....	26
Vršnjački pritisak	26
Postupak.....	27
REZULTATI	28
Razlike između studenata koji pokazuju i onih koji ne pokazuju seksualno agresivna ponašanja	31
Razlike između studenata koji ne koriste strategije u svrhu seksualne agresije, onih koji koriste manje ozbiljne strategije te studenata koji koriste ozbiljnije oblike seksualne agresije	32
Odnos između broja korištenih strategija i rodnih predrasuda, rizičnih ponašanja, osobina ličnosti povezanih sa seksualnom agresijom i utjecaja vršnjaka.....	33
Doprinos stavova i osobina ličnosti, rizičnih ponašanja i vršnjačkog pritiska na seksualne odnose objašnjenju individualnih razlika u broju korištenih strategija seksualne agresije	35
RASPRAVA.....	37
Prevalencija seksualno agresivnih ponašanja	37
Razlike između studenata koji koriste i koji ne koriste seksualno agresivna ponašanja .	38
Razlike između studenata koji ne koriste strategije, studenata koji koriste manje ozbiljne te onih koji koriste ozbiljnije strategije u svrhu seksualne agresije.....	41
Odnos broja korištenih strategija i rodnih predrasuda, osobina ličnosti povezanih sa seksualnom agresijom, rizičnih ponašanja te utjecaja vršnjaka.....	44
Doprinos rodnih predrasuda, osobina ličnosti povezanih sa seksualnom agresijom, rizičnih ponašanja te vršnjačkog utjecaja objašnjenju individualnih razlika u broju korištenih strategija.....	44
Ograničenja provedenog istraživanja i prijedlozi za buduća istraživanja.....	47
ZAKLJUČCI	50

Prediktori seksualne agresije u studentskoj populaciji

Sažetak

Seksualna agresija predstavlja korištenje raznih načina (na primjer, verbalne prisile, fizičke sile) kako bi se druga osoba prisilila na seksualne aktivnosti unatoč njenom nepristajanju. Istraživanja seksualno agresivnog ponašanja uglavnom se fokusiraju na studentsku populaciju, a pojedinci koji se u navedena ponašanja upuštaju većinom su muškarci. U Hrvatskoj se istraživanja prvenstveno usmjeravaju na konstrukte povezane sa seksualnom agresijom, najčešće na seksualno nasilje. U svrhu boljeg razumijevanja seksualne agresije među studentima na ovim prostorima, cilj ovog istraživanja bio je ustanoviti čimbenike koji doprinose objašnjenju razlika između studenata koji se upuštaju i onih koji se ne upuštaju u seksualno agresivna ponašanja. U istraživanju koje je provedeno online putem, sudjelovalo je 458 studenata raznih fakultetskih usmjerenja. Rezultati pokazuju da studenti koji koriste strategije u svrhu seksualne agresije u odnosu na one koji ih ne koriste, izjavljuju o većem prihvaćanju rodni predrasuda, više se upuštaju u rizična ponašanja, percipiraju veći vršnjački pritisak na seksualne odnose te imaju izraženije osobine ličnosti povezane sa seksualnom agresijom. Također, studenti koji koriste ozbiljnije strategije, intoksiciranje i fizičku silu, razlikuju se od onih koji koriste manje ozbiljne kao što su primamljivanje i verbalna prisila, po većoj izraženosti narcizma. Nadalje, utvrđeno je da studenti koji koriste veći broj različitih strategija kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose pokazuju i veće pristajanje rodni predrasadama, više se upuštaju u rizična ponašanja, percipiraju veći pritisak vršnjaka na seksualne odnose te imaju izraženiji narcizam i psihopatiju. Zatim, ispitivanjem relativnih doprinosa skupina varijabli (stavova i osobina ličnosti, rizičnih ponašanja i vršnjačkog utjecaja) objašnjenju individualnih razlika u broju korištenih strategija sa svrhom seksualne prisile, utvrđeno je da studenti koji imaju izraženije narcističke karakteristike, koji pokazuju frekventnije i problematičnije konzumiranje alkohola i veću spremnost na upuštanje u ležerne seksualne odnose bez obvezivanja te percipiraju veći pritisak vršnjaka na seksualne odnose, koriste veći broj različitih strategija. Sve prediktorske varijable zajedno objasnile su 17% ukupne varijance broja korištenih strategija.

Ključne riječi: seksualna agresija, studenti, rodne predrasude, rizična ponašanja, pritisak vršnjaka na seksualne odnose, osobine ličnosti

Predictors of sexual aggression in student population

Abstract

Sexual aggression represents the use of various ways (for example verbal pressure, physical force) in order to compel other person to do sexual activities without their consent. Research on sexual aggression mainly focus on the student population, and show that individuals who engage in these behaviours are mostly men. Research in Croatia primarily concentrate on constructs connected with sexual aggression, mainly on sexual violence. For better understanding of sexual aggression among Croatian students, the aim of this research was to establish factors that explain the differences between students who engage and those who do not engage in sexually aggressive behaviors. The research, which was carried out online, involved 458 students from various faculties. The results show that students who use strategies in the purpose of sexual aggression are more likely to engage in risky behaviors, they perceive greater peer pressure to have sex, and are higher on personality traits associated with sexual aggression, than those who do not use them. Also, students who use more serious strategies, intoxication and physical force, differ from those who use less serious, such as enticement and verbal pressure, in having more narcissistic characteristics. Furthermore, it has been found that students who use a larger number of various strategies in order to force someone into sexual acts tend to show greater gender prejudices, tend to engage in risky behaviors, perceive greater peer pressure to have sex, and are higher on narcissism and psychopathy. In addition, relative contributions of groups of variables (attitudes and personality traits, risky behaviors, peer influence) in explaining individual differences in the number of strategies used for the purpose of sexual coercion were examined. It has been found that students with higher narcissistic characteristics, who show greater alcohol consumption and willingness for casual sexual relationships without commitment, and who perceive greater peer pressure to have sex, use a larger number of various strategies. All predictor variables together explain 17% of the total variance of the number of used strategies.

Keywords: sexual aggression, students, gender prejudices, risky behavior, peer pressure to have sex, personality traits

UVOD

Nasilje i agresija

Iako se prema različitim teorijskim shvaćanjima definira na različite načine, ono što pojam nasilja dosljedno karakterizira jest njegova sveprisutnost kroz različita vremenska razdoblja. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (Krug, Mercy, Dahlberg i Zwi, 2002), nasilje je namjerno korištenje fizičke snage ili moći prijetnjom ili akcijom prema samome sebi, prema drugoj osobi ili prema grupi ljudi ili čitavoj zajednici, što može rezultirati ili rezultira ozljedom, smrću, psihološkim posljedicama, razvojnim abnormalnostima ili deprivacijom. Nadalje, Svjetska zdravstvena organizacija, ovisno o prirodi nasilnog čina, nasilje dijeli na fizičko (primjenjivanje sile bez obzira je li došlo do tjelesnog ozljeđivanja), seksualno (pokušaj ili ostvarivanje seksualnog čina korištenjem prisile, neželjeni seksualni komentari i slično), psihičko (psihička prisila koja uzrokuje osjećaje ugroženosti i straha, psovanje i slično) i nasilje koje uključuje deprivaciju ili zanemarivanje. Objašnjenje nasilja kakvo predstavlja Svjetska zdravstvena organizacija uvelike se preklapa sa sveobuhvatnom definicijom agresije koju je predložio Žužul (1989), a koja tvrdi da je agresivno ponašanje svaka reakcija, fizička ili verbalna, koja je izvedena kako bi se ostvarila namjera nanošenja štete ili povrede bilo koje vrste, neovisno o tome je li navedena namjera na koncu ostvarena.

Iako su pojmovi nasilja i agresije povezani, oni se ne preklapaju u potpunosti. Tako, uspoređujući navedena dva pojma, može se zaključiti da agresivno ponašanje predstavlja potencijalnu snagu (Buytendijk, Holfnagels i VanBengen, 1972, prema Kovačević, 1979), odnosno ne mora značiti i nasilno postupanje, već do toga dolazi kada ono prijeđe u takvu formu ponašanja.

Seksualna agresija

Opća definicija seksualne agresije objašnjava potonju kao raspon seksualnih aktivnosti kao što su spolni odnos, ljubljenje, seksualno dodirivanje i slično, a koji su nametnuti drugoj osobi bez njezina pristanka (Krahé i Berger, 2013). Te aktivnosti uključuju korištenje raznih strategija prisile koje su navedene u definiciji Stranga, Petersona, Hilla i Heimana (2013), a prema kojoj seksualna agresija obuhvaća sva ponašanja u koja spadaju: 1) korištenje seksualne prisile strategijama verbalnog pritiska, manipulacije, laganja da je osoba starija nego što jest ili iskorištavanja vlastite pozicije ili autoriteta i 2) korištenje

seksualnog napada ili silovanja preko strategija intoksikacije druge osobe, prijetnji ili fizičke sile.

Strategije iz prve skupine predstavljaju taktike koje nisu fizičke i koje se, vjerojatno zbog toga što predstavljaju oblike seksualne agresije koji su legalni i manje ozbiljni, prema rezultatima istraživanja (DeGue, DiLillo i Scalora, 2010; Lyndon, White i Kadlec, 2007) češće koriste nego fizičke strategije. Suprotno ovome, strategije iz druge navedene skupine predstavljaju taktike koje su fizičke naravi, ozbiljniji i štetniji oblici seksualnog nasilja koji uglavnom završavaju pravnim i socijalnim posljedicama. Istraživanja koja se bave tematikom seksualnog nasilja pod navedenim pojmom najčešće podrazumijevaju ponašanja koja uključuju korištenje fizičkih strategija u svrhu prisile na spolni odnos. U nekim se istraživanjima ovakvi oblici seksualnog ponašanja nazivaju seksualna agresija, a kao nadređeni pojam navedenom i pojmu seksualne prisile koristi se pojam neželjenih seksualnih iskustava (Zeigler-Hill, Enjaian i Essa, 2013).

Tako, definicija seksualne agresije koju su predložili Strang i suradnici (2013) obuhvaća i ona ponašanja koja se opisuju kao seksualno nasilje i ona ponašanja koja se opisuju kao seksualna prisila.

Nadalje, postoje podaci o seksualnom nasilju u Hrvatskoj, međutim, podaci o ponašanjima koje obuhvaća pojam seksualne prisile vrlo su oskudni. Tako je u Hrvatskoj 2011. godine Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje proveo istraživanje kao dio međunarodnog projekta pod nazivom IMAGES- International Men and Gender Equality Survey te su u sklopu tog istraživanja dobiveni podaci o seksualnom nasilju u Hrvatskoj (Bijelić, 2011). Pitanja postavljena sudionicima odnosila su se primarno na učestalost prisilnih spolnih odnosa sa sadašnjom partnericom ili ženama općenito. 16.9% muškaraca bilo je seksualno nasilno prema ženama, a 3% prema svojim partnericama. Navedeno istraživanje i njemu slična usmjeravaju se prvenstveno na ponašanja koja podrazumijeva pojam seksualnog nasilja.

Iako se u većini istraživanja seksualne agresije navedeno naziva istovjetnim pojmom, u nekim se istraživanjima umjesto seksualne agresije koristi i pojam seksualnog napada (McDermott, Kilmartin, McKelvey i Kridel, 2015; Abbey, 2002), rjeđe pojmovi seksualnog nasilja (DeGue i sur., 2010) ili seksualne prisile (Struckman-Johnson, Struckman-Johnson i Anderson, 2003).

Povijesno gledano, istraživanja seksualne agresije započinju pokušajima razlikovanja psiholoških profila osuđenih seksualnih prijestupnika od pojedinaca koji to nisu (De River, 1950, prema McDermott i sur., 2015). Istraživanja koja su slijedila kroz 1950-e godine pokazala su da psihopatologija i devijantna ličnost nisu jedini razlozi zbog kojih muškarci postaju silovatelji. U ovom su razdoblju dobiveni podaci o učestalosti seksualnog zlostavljanja na fakultetskim kampusima, a spoznaje raznih tadašnjih istraživanja dovele su do velikih pomaka u proučavanju navedene teme. Tako su Kaninovima istraživanjima (Kanin, 1969, 1984, prema Abbey, Wegner, Woerner, Pegram i Pierce, 2014) predstavljeni ključni aspekti seksualne agresije na fakultetskim kampusima koji vrijede i danas: seksualna agresija je veoma česta, rijetko se prijavljuje nadležnim institucijama, tipično do nje dolazi u situacijama kada su osobe na spoju i kada postoje neke konsenzualne seksualne aktivnosti te se uobičajeno odnosi na muškarca koji koristi lažna obećanja, verbalni pritisak i alkohol kako bi natjerao ženu na seksualni odnos. Velik doprinos dala je i Mary Koss koja je sa suradnicima (Koss, Gidycz i Wisniewski, 1987) konstruirala Upitnik seksualnih iskustava (Sexual Experiences Survey, SES). Na taj se način, ispitivanjem specifičnih seksualnih ponašanja upitnikom, unaprijedilo mjerenje seksualne agresije. Navedeni upitnik je najčešće korišten upitnik u istraživanjima seksualne agresije među studentima (Parkhill i Abbey, 2008; Wheeler, George i Dahl, 2002). S godinama su se razvijali i drugi upitnici, poput Burtove Skale prihvaćanja mitova o silovanju (Rape Myth Acceptance Scale, 1980), a koji su također doprinijeli boljem razumijevanju navedene teme, te su fokus istraživanja sve više postajala sistemaska i socijalna pitanja poput devaluacije žena i rodne nejednakosti.

Mjerenje seksualne agresije

Kao što je već navedeno, u većini istraživanja na studentskoj populaciji seksualna agresija mjeri se korištenjem Upitnika seksualnih iskustava (*Sexual Experience Survey*, SES) Kossa i suradnika (1987). Navedeni upitnik sastoji se od specifičnih pitanja koja se odnose na ponašanja pojedinca te on treba označiti je li i koliko puta počinio silovanje, pokušaj silovanja, seksualnu prisilu i neželjen seksualni kontakt. Noviju verziju SES-a (Koss i sur., 2007) čine 4 čestice koje predstavljaju specifično seksualno ponašanje s potpitanjima koja se odnose na seksualne strategije korištene unutar konteksta tog ponašanja, dakle svaka čestica počinje opisanim seksualnim ponašanjem. Seksualne taktike za svako od seksualnog ponašanja uključuju verbalnu prisilu, iskorištavanje osobe koja je pod utjecajem alkohola ili droga, fizičku prijetnju i fizičku silu. Seksualna ponašanja opisana u

skali uključuju raspon od pokušanih do počinjenih seksualno prisilnih djela koja uključuju: diranje, ljubljenje, oralni te vaginalni seksualni odnos.

Iako se najviše primjenjuje, prepoznati su određeni potencijalni nedostaci SES-a u usporedbi s drugim instrumentima za mjerenje seksualne agresije. Tako, prema istraživanju Stranga i suradnika (2013), oko 20% muškaraca zabilježilo je korištenje barem jedne strategije na SES-u, a čak oko 54% na Skali seksualnih strategija (*Sexual Strategies Scale*, SSS).

SSS je skala koja se sastoji od 22 strategije seksualne prisile koje se koriste kako bi došlo do seksualnog odnosa. Strategije su podijeljene u 5 skupina; korištenje verbalne prisile, korištenje autoriteta ili starije dobi, intoksikacije druge osobe, korištenje prijetnji ili sile i korištenje raznih načina kako bi se osoba primamila (diranje, ljubljenje). Ispitanici za svaku strategiju trebaju zabilježiti jesu li je koristili ili ne.

Prema Strangu i suradnicima (2013), jedna od glavnih razlika između dva navedena instrumenta je ponašajna specifičnost. SSS je u tom smislu specifičnija skala te mjeri svaku vrstu prisile ili napada kroz nekoliko čestica. Nadalje, čestice u SSS-u su kraće te zahtijevaju manje čitanja. Tako su u uputama SSS-a opisane seksualne radnje na koje se čestice s navedenim strategijama odnose čime se naglašavaju korištena ponašanja, odnosno navedene taktike (*„Od početka studiranja nadalje, jeste li koristili i, ako jeste, koje od sljedećih strategija kako biste nagovorili neku žensku osobu na seksualni odnos s Vama (oralni, analni ili vaginalni) nakon što je prvotno rekla „ne“*). S druge strane, svaka čestica SES-a počinje opisom seksualne radnje nakon koje slijedi opisana strategija (npr. *„Imao sam oralne seksualne odnose sa ženom koja je bila previše intoksicirana/nije bila pri svijesti kako bi dala pristanak“*). Budući da više muškaraca bilježi korištenje seksualne agresije na SSS skali u odnosu na SES, razlog tome može biti bolje dosjećanje ponašanja kada je naglašena taktika, a ne ishod (Abbey, Parkhill i Koss, 2005). Još jedna razlika dvije navedene skale odnosi se na redoslijed čestica. Naime, čestice SES-a poredane su od najmanje ozbiljne do najozbiljnije, dok čestice SSS-a nisu hijerarhijski poredane. Ramirez i Straus (2006) navode kako veći postotak pojedinaca izvještava o korištenju fizičkih napada i seksualne prisile u intimnim vezama kada je redoslijed čestica u korištenom upitniku slučajan. Nadalje, ono što također može utjecati na odgovore sudionika je način bilježenja odgovora za pojedinu česticu (Strang i sur., 2013). Prilikom rješavanja SSS-a sudionici su zamoljeni da čekiraju kućicu koja stoji pored strategije koju su koristili što je

poprilično jednostavan zadatak. S druge strane, SES zahtjeva bilježenje koliko je puta u rasponu od „0“ do „3 ili više“ sudionik koristio seksualne strategije koje čestica opisuje.

Prevalencija seksualne agresije

Među prvim podacima o prevalenciji seksualne agresije su oni Mary Koss i suradnika (1987) koji su ispitali preko 6000 studenata iz Sjedinjenih Američkih Država. U navedenom istraživanju 25% studenata izvijestilo je korištenje nekog oblika seksualne agresije od svoje 14-e godine, 4% studenata počinilo je silovanje, 3% pokušaj silovanja, 7% koristilo je seksualnu prisilu, a 10% neželjen seksualni kontakt. Kasnija su istraživanja pokazala da su ti postoci i veći. U istraživanju koje su proveli White i Smith (2004) studenti su bili klasificirani prema najozbiljnijem priznatom ponašanju na SES-u jednako kao i u istraživanju Koss i suradnika. U navedenom je istraživanju utvrđeno da se čak 34.5% sudionika upustilo u neki od oblika seksualno agresivnog ponašanja (9% je počinilo silovanje, 2% pokušaj silovanja, 8% je koristilo verbalnu prisilu, a 12% studenata je iniciralo neželjen seksualni kontakt). Nadalje, Swartout (2013) u svom istraživanju dobiva da svaki četvrti student koristi neki oblik seksualne agresije, a neka istraživanja pokazuju da se u navedena ponašanja upušta svaki treći student (D'Abreu, Krahe i Bazon, 2013). Najviše podataka o seksualnoj agresiji dobiveno je na američkim uzorcima što vrijedi i za prethodno navedene podatke, međutim, interes za istraživanje seksualne agresije raste u cijelom svijetu. Tako, što se tiče Europe, recentne rezultate predstavljaju Krahe i suradnici (2015) koji su istraživali seksualnu agresiju u 10 europskih zemalja i prema kojima se između 5.5 i 48.7% studenata upušta u neke oblike seksualno agresivnog ponašanja.

Počinitelji seksualno agresivnog ponašanja

Svi gore navedeni rezultati odnose se na muškarce. Naime, istraživanja dosljedno pokazuju da veći postotak muškaraca u odnosu na žene koristi ponašanja koja se karakteriziraju kao seksualno agresivna. Tako je prema spomenutom europskom istraživanju Krahe i suradnika (2015) u svim zemljama veći postotak muškaraca u usporedbi sa ženama bio seksualno agresivan. U istraživanju D'Abreu i suradnika (2013) oko 34% muškaraca je koristilo seksualno agresivna ponašanja, u usporedbi s 3% žena. U nekim su istraživanjima te razlike manje (13% muškarci, 6% žene) međutim, dosljedno pokazuju da se veći postotak muškaraca upušta u seksualno agresivna ponašanja (Palmer, McMahon, Rounsaville i Ball, 2010).

Žrtve seksualne agresije

Što se tiče viktimizacije, istraživanja su složna da je u odnosu na muškarce, veći broj žena koje su žrtve neželjenih seksualnih iskustava (D'Abreu i sur., 2013; Thompson, Koss, Kingree, Goree i Rice, 2011). Navedeno je dobiveno i korištenjem drugih mjernih instrumenata osim SES-a (Struckman-Johnson i sur., 2003). Nadalje, većina seksualno agresivnog ponašanja studenata počinjena je prema partnerici ili poznanici prema kojoj su studenti imali romantične interese (48%), poznanici prema kojoj nisu imali romantične interese (25%), prema osobi s kojom su bili na prvom spoju (15%), nepoznatoj ženi (11%), rođakinji ili članici obitelji (1%). Nešto više od jedne trećine muškarca (36%) viktimiziralo je osobu koja pohađa isto sveučilište, dok se 21% incidenata dogodilo na fakultetskim kampusima (Thompson i sur., 2011). Tako u istraživanju Grossa, Winsletta, Roberts i Gohma (2006), 27% studentica izjavilo je da su od početka studiranja imale barem jedno neželjeno seksualno iskustvo (prema česticama iz SES-a). Nadalje, DeKeseredy i Schwartz (1998, prema Carr i VanDeusen, 2004) sugeriraju da za studentice postoji veća vjerojatnost da dožive neke od oblika seksualne agresije u usporedbi s vršnjakinjama iz opće populacije.

Seksualna agresija u razdoblju studiranja

Godine studiranja period su u kojem se razvijaju obrasci ponašanja koji su povezani s povećanom vjerojatnošću za seksualnu agresiju (npr. konzumiranje alkohola).

Tako mnoge karakteristike fakultetskog života pridonose povećanju rizika za žene da postanu žrtve seksualne agresije. Odlaskom na fakultet mnogi pojedinci po prvi put vode samostalan život. Novoostvarena sloboda i doživljaj fakultetskih godina kao vremena za eksperimentiranje mogu potaknuti studente na isprobavanje novih načina ponašanja (na primjer, seksualna aktivnost s više partnera samo jednom) (Kuperberg i Padgett, 2015). Navedeno je uobičajeno, međutim neki autori smatraju da se uz studentski način života vežu i neke okolnosti koje mogu pogodovati seksualnoj agresiji (Muehlenhard, Humphreys, Jozkowski i Peterson, 2016). Među njima su očekivanja o seksualnim ponašanjima koja se temelje na spolu. Već od djetinjstva, djevojčice i dječaci suočeni su s različitim porukama o njihovoj seksualnosti. Tako, uobičajene informacije usmjerene djevojčicama odnose se na rizike i moguće bolesti koje su povezane sa seksualnom aktivnošću. Djevojčice također dobivaju poruke o nemoralnosti koja se veže uz seksualna ponašanja što je sukladno tradicionalnim ideologijama rodnih uloga (Grose, Grabe i

Kohfeldt, 2014). S druge strane dječaci često osjećaju pritisak da moraju pokazivati interes za seksualnu aktivnost te biti seksualno aktivni jer je navedeno dokaz njihove maskuliniteti (Sweeney, 2014). Ovakav dvostruki standard seksualnosti otežava seksualna ponašanja oba spola. Mnoge mlade žene koje se upuštaju u seksualne odnose ili slobodno iskazuju svoju seksualnost okolina može okarakterizirati negativno, dok muškarci, za istovjetna ponašanja, steknu određen socijalni status i okolina na njih gleda pozitivno (Sweeney, 2014). Navedena ponašanja muškaraca i sukladna shvaćanja maskuliniteti predstavljaju muškarce kao maskuline seksualne subjekte, seksualne agresore (Quinn, 2002). Nadalje, socijalizacija tijekom studentskog razdoblja često uključuje odlaske na zabave i ispijanje alkohola (Armstrong, Hamilton i Sweeney, 2006). Neka istraživanja pokazuju da su žene koje tijekom studiranja odlaze na zabave ili na druženja (na primjer, kada provode vrijeme s muškarcem u nestrukturiranoj socijalnoj situaciji) pod povećanim rizikom za seksualnu viktimizaciju (Cranney, 2015). Vrlo bitan faktor koji čini studentice posebno rizičnom skupinom je konzumiranje alkohola koje se također veže uz studentsku kulturu zabavljanja odlaskom u barove i klubove, a detaljno objašnjenje kako su seksualna agresija i konzumacija alkohola povezani bit će navedeno u jednom od kasnijih poglavlja.

Faktori rizika za seksualno agresivna ponašanja

Istraživanja seksualne agresije dosljedno pokazuju određene faktore rizika koji povećavaju vjerojatnost pojavljivanja seksualno agresivnih ponašanja. Među njima su percipiran pritisak vršnjaka na spolne odnose (Franklin, Bouffard i Pratt, 2012) te život u bratstvu i pripadnost sveučilišnom sportskom timu (Murnen i Kohlman, 2007). Nadalje, neki od faktora rizika su i gledanje pornografskog sadržaja (Carr i VanDeusen, 2004), konzumacija alkohola (Abbey, 2002), prihvatanje mitova o silovanju (Zinzow i Thompson, 2015) i povijest seksualne agresije (White i Smith, 2004). Zatim, zlostavljanje u djetinjstvu (Zurbriggen, Gobin, i Freyd, 2010) također spada u faktore rizika, kao i karakteristike ličnosti povezane sa psihopatijom (Abbey i Jacques-Tiura, 2011).

Modeli seksualne agresije

Mnogi teoretski modeli pokušali su objasniti pojavnost seksualne agresije. Tako, neki istraživači smatraju da je seksualno zlostavljanje jedan od produkata iskustva socijalizacije muškaraca, dok su drugi modeli više usmjereni na individualne karakteristike, osobnost i ponašanje pojedinaca koji se upuštaju u seksualno agresivna ponašanja te situacijske faktore koji čine navedena ponašanja izglednijim (Berkowitz, 1992).

Sociokulturalni pristup seksualnoj agresiji

Sociokulturalni model silovanja tvrdi da patrijarhalna struktura društva održava seksualno nasilna ponašanja prema ženama. Dakle, struktura društva u kojoj su muškarci dominantni održava se preko raznih socijalnih faktora uključujući i seksualnu agresiju prema ženama (Sheffield, 1987). Seksualno nasilje drži žene u stanju straha te ih čini ovisnima o drugima kako bi preživjele. Jedna od prvih osoba koja je započela istraživati feminističke sociokulturalne modele je Martha Burt (1980) koja tvrdi da je silovanje logična i psihološka nadopuna kulture koja je kompetitivna, rodno stereotipizirana i evaluira prema kriteriju dominantno-submisivno. Prema feminističkom stajalištu, neželjena seksualna iskustva nisu motivirana seksualnom željom muškarca već su jedan od načina na koji muškarci iskorištavaju i dominiraju ženama (Brownmiller, 1975, prema Zeigler-Hill i sur., 2013). Tako je, seksualno zadovoljstvo koje muškarci osjećaju prilikom seksualno agresivnog ponašanja manje važno od želje muškaraca da dominiraju ženama.

Interpersonalni pristup seksualnoj agresiji

Drugi pristup istraživanja seksualne agresije usmjerava se na karakteristike pojedinaca koji su pokazali neka seksualno agresivna ponašanja ili onih koji pokazuju spremnost upuštanja u ista u budućnosti. Prema Zeigler-Hillu i suradnicima (2013) istraživanja koja su proizašla iz ovakvog pristupa veoma su važna jer pomažu u otkrivanju faktora rizika koji povećavaju vjerojatnost upuštanja muškaraca u seksualno agresivna ponašanja što je korisno u osmišljavanju strategija prevencije navedenog ponašanja.

Zanimljiva su objašnjenja koja potječu iz evolucijske teorije, a prema kojima seksualna želja i biologija na kojoj se ona temelji igraju važnu ulogu u objašnjenju seksualne agresije muškaraca što se kosi s objašnjenjem ponuđenim od strane feminističkog gledišta (Thornhill, 1999). Zatim, i ekološka teorija ponudila je svoje objašnjenje seksualne agresije. Prema navedenoj teoriji, rana iskustva iz djetinjstva u interakciji s vršnjačkim normama i kulturalnim sustavom vjerovanja utječu na seksualno agresivna ponašanja (Malamuth, Sockloskie, Koss, i Tanaka, 1991).

Možda bi najbolje rješenje predstavio integrativni model koji bi pokušavao objediniti razna teoretska gledišta. Takav je predstavio Berkowitz (1992). Njegov Integrativni model seksualnih napada i silovanja poznanika (An integrative model of sexual assault and acquaintance rape) uzeo je u obzir relativni utjecaj karakteristika počinitelja, situacijskih

varijabli povezanih sa seksualnim napadom, stupanj u kojem počinitelj pogrešno procjenjuje seksualne namjere svog partnera te karakteristike žrtve koje su povezane s povećanim rizikom za viktimizaciju. Stavovi, vjerovanja i iskustvo socijalizacije počinitelja stvaraju uvjete u kojima on postaje spreman seksualno zlostavljati ili vjeruje da je zlostavljanje opravdano. Ostale karakteristike počinitelja, uključujući osobine ličnosti i rana seksualna iskustva mogu stvoriti spremnost ponašanja u skladu s vjerovanjima i stavovima pojedinca. Situacijske varijable, odnosno ono što se zapravo događa u kontekstu spoja ili socijalne interakcije s poznanicom, mogu služiti kao okidači za počinitelja pomoću kojih on zaključuje da je seksualna agresija opravdana. Na primjer, muškarci zbog određenih vjerovanja naučenih tijekom socijalizacije mogu smatrati da ženino „ne“ kao odgovor na njihove seksualne želje zapravo znači „da“. Tako, muškarci koji se čvrsto drže navedenog vjerovanja mogu zanemariti negativne odgovore žene na njegove pokušaje seksualne intimnosti, naročito ako se radi o muškarcu koji je neodgovoran, impulzivan ili zastupa tradicionalne stavove o rodnim ulogama. Ukratko, Berkowitz sugerira da stavovi i vjerovanja koji podržavaju silovanje stvaraju potencijal za silovanje koji je pojačan karakteristikama ličnosti i ranim seksualnim iskustvima. Na temelju njegovog modela, Carr i VanDeusen (2004) predstavljaju konceptualni model koji objedinjuje faktore rizika za seksualnu agresiju i kategorizira ih u 4 kategorije; socijalizaciju rodne uloge muškarca, zlorabu alkohola, osobine ličnosti i zlostavljanje i zanemarivanje u djetinjstvu.

Model konfluencije

Malamuth i suradnici (1991) predstavljaju Model konfluencije seksualne agresije prema kojem je seksualna agresija rezultat konvergencije raznih faktora. Oni su smisleno organizirani u dvije glavne konstelacije, odnosno u dva „puta“ koji se nazivaju- hostile maskulinitet i impersonalni seksualni odnosi. Tako se, seksualna agresija može najbolje razumjeti kao rezultat konfluencije navedenih puteva. Odnosno, iako hostile maskulinitet i impersonalni seksualni odnosi samostalno predviđaju seksualnu agresiju, do njenog najvećeg stupnja dolazi kada pojedinci pokazuju visok stupanj hostile maskuliniteta i visok stupanj upuštanja u impersonalni seks (Parkhill i Abbey, 2008).

Nadalje, prema navedenom modelu, na oba je puta utjecalo delinkventno ponašanje u adolescenciji, a na navedenu delinkvenciju su utjecala negativna iskustva iz djetinjstva. Kako je obitelj mjesto na kojem dijete uči kognitivno i bihevioralno reagirati, obiteljska okruženja koja uključuju nasilje među roditeljima ili nasilno ponašanje prema djetetu

moгу utjecati na kasnija seksualno agresivna ponašanja (Malamuth, Heavey i Linz, 1996). Djeca odrasla u takvim okruženjima mogu razviti sheme prema kojima se na muško-ženske odnose gleda suparnički ili hostilno. Također postoji mogućnost razvijanja osjećaja srama i neadekvatnosti što može dovesti do ljutnje, povećane potrebe za kontrolom bliskih osoba te do traženja načina povećavanja vlastite vrijednosti. Hostilno obiteljsko okruženje povećava vjerojatnost priklanjanja pojedinca delinkventnim vršnjacima i upuštanja u antisocijalna ponašanja (Patterson, DeBaryshe i Ramsey, 1990). Osjećaj pripadnosti delinkventnim vršnjačkim grupama može dovesti i do ranijeg upuštanja u neke odrasle uloge bez prijašnjeg procesa maturacije kojim bi se razvile sposobnosti koje doprinose uspjehu u takvim ulogama (na primjer, kontrola impulsa) što tada može stvoriti pojedince za koje postoji veća vjerojatnost korištenja dominacije i prisilnih taktika u situacijama frustracije (Malamuth i sur., 1996). Ovakve značajke djetinjstva i adolescencije mogu doprinijeti razvitku karakteristika pojedinca koje su povezane s korištenjem seksualne agresije. Navedene karakteristike su upravo one koje se mogu opisati pomoću dvije skupine faktora naziva hostilna maskulinitet i impersonalni seksualni odnosi.

Hostilna maskulinitet

Kao što je već navedeno, delinkventna vršnjačka društva mogu doprinijeti razvoju stavova i osobina koji povećavaju vjerojatnost prisilnih ponašanja, međutim, kultura i okruženje u kojoj pojedinac živi mogu također doprinijeti i potkrepljivati osobine i stavove koji pogoduju nasilju nad ženama (Burt, 1980). Društva, kulture i pojedinci koji smatraju da su moć, žilavost, dominantnost, agresivnost i kompetitivna sebičnost značajke maskuliniteta mogu stvarati muškarce koji su hostilni prema ženama i značajkama koje su povezane s femininošću kao što su blagost, empatija i osjetljivost.

Hostilna maskulinitet je multidimenzionalni konstrukt koji uključuje ljutnju i hostilne osjećaje prema ženama, kognitivne distorzije o motivima žena koji pridonose prihvaćanju mitova o silovanju te želju za dominacijom i kontrolom nad ženama. Malamuth, Linz, Heavey, Barnes i Acker (1995) opisuju hostilnu maskulinitet kao profil osobina ličnosti koji je kombinacija dviju komponenti koje su međusobno povezane: nesigurne, defenzivne, hiperosjetljive i hostilne ličnosti s manjkom povjerenja prema ženama i komponente zadovoljstva prilikom kontrole i dominacije nad ženama.

Muškarci koji postižu visoke rezultate na konstruktivnoj hostilnoj maskulinitetu ne vjeruju ženama, lako se naljute na njih, a na romantične veze gledaju kao na suparničke odnose.

Brojna su istraživanja pokazala da su studenti koji pokazuju seksualno agresivna ponašanja hostile prema ženama, imaju snažniji motiv seksualne dominacije, tradicionalnije stavove o rodnim ulogama i seksualnim vezama te pokazuju veće prihvaćanje mita o silovanju (Abbey, McAuslan, Zawacki, Clinton i Buck, 2001; DeGue i DiLillo, 2004; Abbey, Jacques-Tiura i LeBreton, 2011)

Impersonalni seksualni odnosi

Ubrzano preuzimanje odraslih uloga može rezultirati ranijim seksualnim ponašanjima. Dječaci koji razvijaju osjećaj velike važnosti seksualnosti i seksualnog osvajanja kako bi pridobili status među vršnjacima i samopouzdanje, mogu koristiti razna sredstva, uključujući i prisilu kao bi potaknuli žene na seksualne aktivnosti.

Konstrukt impersonalnih seksualnih odnosa fokusira se na želju za čim većim brojem ležernih seksualnih veza umjesto ostvarivanja emocionalne intimnosti s partnerom. Put impersonalnih seksualnih odnosa označuje visoke razine seksualne aktivnosti, a niske razine emocionalnog obvezivanja što je sukladno pojmu socioseksualnosti. Socioseksualnost se odnosi na individualne razlike u spremnosti na upuštanje u seksualne odnose bez bliskosti ili obvezivanja (Simpson i Gangstad, 1991). Nerestriktivni pojedinci ranije se upuštaju u seksualne odnose kada su u vezi, imali su više seksualnih partnera u prošlosti, imaju istovremeno više od jedne seksualne veze, upuštaju se u seksualne odnose samo jednom s više partnera te predviđaju da će imati više različitih partnera u budućnosti. Restriktivni pojedinci ostvaruju bliskost i obvezu prema partneru prije nego se upuste u seksualne odnose te posjeduju bihevioralne karakteristike suprotne nerestriktivnim pojedincima.

Nadalje, muškarci koji postižu visoke rezultate na konstruktu impersonalnih seksualnih odnosa na seksualne odnose gledaju kao na seksualno osvajanje, a ne kao na izvor emocionalne bliskosti te su spremni učiniti sve kako bi došli do takve vrste seksualnog zadovoljstva (Malamuth i sur., 1991). Takvi muškarci često imaju prijatelje koji podržavaju seksualno osvajanje te tako potkrepljuju potrebu za čim većim brojem seksualnih iskustava. Dakle, preferiraju česte, ležerne seksualne odnose, a ne dugotrajne, monogamne veze. Istraživanja su pokazala da se studenti koji su priznali korištenje seksualno agresivnog ponašanja ranije upuštaju u seksualne odnose, imaju više seksualnih partnera te imaju pozitivnije stavove prema seksualnim odnosima s različitim partnerima

na jednu noć i ostalim tipovima ležernih seksualnih veza (Abbey, Parkhill, BeShears, Clinton-Sherrod i Zawacki, 2006; DeGue i DiLillo, 2004).

Model konfluencije objašnjava seksualnu agresiju kroz dva proksimalna faktora- hostilnu maskulinitet i impersonalne seksualne odnose. Međutim, s vremenom fokus istraživača postaju i ostali uzročni faktori koji bi mogli doprinijeti objašnjenju seksualne agresije te se navedeni model proširuje. Neke od modifikacija modela bile su dodavanje varijabli poput učestalosti korištenja pornografskog sadržaja i empatije (Malamuth, Addison, i Koss, 2000; Wheeler i sur., 2002). Međutim, u novije se vrijeme naglasak stavlja na konzumaciju alkohola kao bitnom prediktoru seksualne agresije te se model proširuje navedenom varijablom (Parkhill i Abbey, 2008). Dodatno proširenje modela konfluencije nakon dodavanja varijable konzumacije alkohola učinili su Abbey i suradnici (2011) dodajući mu osobine ličnosti povezane sa psihopatijom i pogrešnu percepciju seksualnih namjera žena.

Seksualna agresija i alkohol

Prema nekim autorima konzumacija alkohola bila je prisutna u oko 50% svih seksualnih napada (Abbey, Zawacki, Buck, Clinton i McAuslan, 2004). Međutim, neka istraživanja pokazuju da su ti postoci i veći te da je konzumacija alkohola od strane jednog ili oba partnera bila prisutna u gotovo 75% svih viktimizacija i u gotovo 70% svih incidenata seksualno agresivnog ponašanja (Krahé i Berger, 2013). Općenito vrijedi da je konzumiranje alkoholnih pića pozitivno povezano s impersonalnim seksualnim odnosima, hostilnom maskulinošću te s konzumiranjem alkohola u seksualnim situacijama i situacijama spoja (Parkhill i Abbey, 2008).

U kontekstu seksualne agresije, alkohol je bitan faktor jer mijenja dinamiku seksualnog pristanka na nekoliko načina. Pojedince koji konzumiraju alkohol percipira se kao seksualno zainteresiranije i dostupnije u odnosu na pojedince koji ne konzumiraju alkohol (Lindgren, Parkhill, George i Hendershot, 2008). Za muškarce sa snažnim očekivanjima povezanim s alkoholom- odnosno, muškarce koji vjeruju u „dezinhibitornu i afrodisijalnu snagu alkohola“, postoji veća vjerojatnost percipiranja žene koja konzumira alkohol kao seksualno pobuđenije, sa sukladnim namjerama (Abbey, Buck, Zawacki i Saenz, 2003). Navedeno je bitno budući da je procjena ženine seksualne pobuđenosti pozitivno povezana s procjenom o tome koliko je prikladno da muškarci opetovano vrše pritisak na ženu kako bi došlo do seksualnog odnosa, neovisno o njezinom verbalnom obijanju i fizičkom opiranjju.

Uzimajući u obzir prijašnja istraživanja, Abbey (2011) također nudi jedno od mogućih objašnjenja kako alkohol povećava vjerojatnost seksualne agresije. U ranim interakcijama sa ženama, muškarci traže znakove koji bi im indicirali stupanj seksualne zainteresiranosti žene. Muškarci koji nisu pod utjecajem alkohola često pogrešno percipiraju ženino prijateljsko ponašanje, odnosno ljubaznost (na primjer, smijanje šalama, slušanje priča) kao znak seksualne zainteresiranosti (Lindgren i sur., 2008). Intoksiciranost pogoršava navedeni efekt jer dovodi do alkoholne miopije- stanja u kojem se najsalijentniji i najneposredniji znakovi zapažaju, a za suptilne znakove i dugoročne posljedice postoji veća vjerojatnost da će biti propušteni. Za muškarce koji traže seksualnu partnericu i koji vjeruju da alkohol povećava njihov seksualni nagon i ženin interes za seksualne odnose, najsalijentniji znakovi su najvjerojatnije oni koji podržavaju njegove navedene pretpostavke. Opovrgavajući znakovi (na primjer, kada se žena odmakne svaki put kada joj se pokušava približiti) tada će vjerojatno biti ignorirani ili minimalizirani. Također, intoksicirani pojedinci mogu interpretirati i dvosmislena ponašanja žena tako da pristaju njihovim očekivanjima (George i Stoner, 2000). Stoga, i u manjim količinama, konzumacija alkohola može aktivirati očekivanja o tome kako bi se situacija trebala razvijati te tako ponuditi opravdanje za neprikladno ponašanje.

Većina istraživanja pokazuje (Parkhill, Abbey i Jacques-Tiura, 2009; Abbey, Clinton-Sherrod, McAuslan, Zawacki i Buck, 2003) da je konzumacija alkohola počinitelja seksualno agresivnih ponašanja povezana s ozbiljnijim oblicima seksualno agresivnog ponašanja. Međutim, bitno je naglasiti važnost količine alkoholnih pića. Tako su u svom istraživanju Abbey i suradnici (2003) pokazali da postoji pozitivna povezanost između konzumacije alkohola i seksualne agresije, odnosno s većim brojem konzumiranih pića dolazi do više agresivnih ponašanja. Međutim, dokazali su i kurvilinearan odnos između konzumacije alkohola i ozbiljnosti ishoda koji se temeljio na korištenim strategijama i vrsti prisilnog seksualnog odnosa. Odnosno, kako se broj alkoholnih pića koje je počinitelj konzumirao povećavao, ozbiljnost ishoda se također povećala i doživjela plato kod oko 9 konzumiranih pića. Nakon te razine konzumacije alkohola, s ponovnim konzumiranjem, ozbiljnost ishoda se smanjivala. Navedeno nije iznenađujuće budući da visoke razine intoksiciranosti dovode do remećenja kognitivnog i motornog sustava te pojedinac tada nije u stanju počinuti teži oblik seksualno agresivnog ponašanja. Zatim, istraživanja pokazuju da za počinitelje koji koriste fizičku silu kao taktiku, u usporedbi s onima koji koriste druge taktike, postoji veća vjerojatnost da su pod utjecajem alkohola tijekom

incidenta seksualne agresije (Lyndon i sur., 2007), a oni koji koriste onesposobljenost intoksicirane žrtve kao svoju primarnu taktiku, piju više tijekom incidenta, te su sa ženama koje također konzumiraju više alkohola u toj situaciji (Abbey i Jacques-Tiura, 2011).

Nadalje, u istraživanjima sa studenticama žrtvama seksualnih napada, Harrington i Leitenberg (1994, prema Abbey, 2002) pokušali su dati odgovor je li konzumacija alkohola povezana s konsenzualnim seksualnim aktivnostima prije napada. Sveukupno 74% žena upustilo se u ljubljenje ili neku drugu vrstu seksualnog kontakta prije prisilnog seksualnog odnosa. U odnosu na žrtve koje nisu bile pod utjecajem alkohola, za one koje su bile postojala je veća vjerojatnost za upuštanje u konsenzualne seksualne aktivnosti s muškarcem prije napada. Intoksikacija može inhibirati pažnju žene na znakove seksualnog rizika (Davis, Stoner, Norris, George i Masters, 2009). U usporedbi sa ženama koje ne konzumiraju alkohol, one koje su pod utjecajem alkohola, pokazuju manju svjesnost i manju neugodu kada su suočene sa znakovima rizika za seksualni napad u hipotetskim scenarijima spojeva, naročito ako se radi o dvosmislenim znakovima. Nadalje, žene se osjećaju odgovornijim za seksualno nasilje ako su pile alkohol (Norris, 1994, prema Abbey, 2002), te ih se često kritizira za gubitak kontrole nad situacijom, da ne komuniciraju jasno te da se ne odupiru adekvatno. Stormo, Lang i Stritzke (1997) u svojem istraživanju utvrdili su da se u situaciji kada su muškarac i žena jednako intoksicirani, žena koja pije percipira kao odgovornija za seksualni napad, a muškarci kao manje odgovorni. Zatim, Abbey i suradnici (2003) govore o visokoj povezanosti konzumacije alkohola počinitelja i konzumacije alkohola žrtve s time da je konzumacija alkohola od strane počinitelja bila povezana s povećanim korištenjem agresivnosti tijekom incidenta, dok konzumacija alkohola od strane žrtve nije bila povezana s počiniteljevom agresivnošću.

Zanimljivo je istraživanje Grahama i suradnika (2014) koji su promatrali stvarne primjere seksualno agresivnog ponašanja u više od 100 barova i noćnih klubova. Oko 90% navedenih incidenata bilo je inicirano od strane muškarca prema ženi. Dobivena je povezanost intoksiciranosti inicijatora i ciljane osobe. Razina invazivnosti inicijatora bila je povezana s razinom intoksikacije ciljane osobe, ali ne i s razinom intoksiciranosti inicijatora. Ovo je u skladu s idejom da su intoksicirane žene namjerno odabrane, ciljane osobe za pokušaj seksualne agresije.

Što se tiče studentske populacije, većina studenata konzumira alkohol u različitom opsegu, dok gotovo polovica studenata konzumira alkohol u razini koja je štetna (Arambašić,

Miškuljin i Matić, 2015). U istraživanju Parkhill i Abbey (2008) 58% studenata izjavilo je da su prisilili ženu na seksualne odnose iako je pokazivala nepristanak ili nije bila sposobna dati pristanak na seksualne odnose s time da je 52% počinitelja učinilo bar jedan napad pod utjecajem alkohola.

Važna je činjenica da je alkohol opojno sredstvo izbora, odnosno, konzumacija alkohola povezana sa seksualnim napadima je uobičajeno dobrovoljna, a ne prisilna ili tajno upravljana od strane počinitelja (Lawyer, Resnick, Bakanic, Burkett, i Kilpatrick, 2010).

Seksualna agresija i vršnjački utjecaj

Jedno od najdominantnijih feminističkih objašnjenja seksualnih napada je da je ono ideološki i bihevioralno facilitirano vršnjačkim skupinama koje podržavaju silovanje (Schwartz i DeKeseredy, 1997).

Utjecaj vršnjaka može se opisati na nekoliko načina. Jedan od njih je preko teorije socijalnog učenja. Prema navedenoj teoriji vršnjačke grupe potkrepljuju određena ponašanja i vjerovanja pojedinih pripadnika grupe. Navedena ponašanja i vjerovanja su ona koja su poželjna i prikladna za određenu grupu, međutim, ne trebaju nužno biti i zakonita (Pratt i sur., 2010, prema Franklin i sur., 2012). Vršnjačka skupina potkrepljuje putem nagradi i kazni. Odnosno, ponašanje pojedinca potiče odgovor grupe, ako se radi o poželjnom ponašanju, ono je nagrađeno i takvo se ponašanje održava, a ako se radi o ponašanju koje je nepoželjno za tu grupu, ono se na neki način kažnjava, te postoji manja vjerojatnost da će se član grupe ponovno upustiti u takvo ponašanje. Utjecaj vršnjaka se također može objasniti preko teorije socijalne podrške (Schwartz i DeKeseredy, 1997). Navedena teorija govori o stresu povezanom s romantičnim vezama koji je uobičajen za studentsku populaciju i koji se često rješava kroz podršku koju nude bliske socijalne mreže. Ovakva socijalna podrška ima svrhu da kroz pomoć pojedincima u nošenju s neugodnim situacijama smanjuje anksioznost koju im takve situacije uzrokuju, naročito ukoliko su povezane s interakcijama sa ženama. Takav način podrške postaje problematičan kada socijalna mreža uključuje vršnjake koji imaju negativna vjerovanja o ženama i heteroseksualnim vezama. Tada podrška može potaknuti muškarca da se odnosi prema ženama zlostavljački jer je takvo ponašanje u skladu s normama grupe čiji je pojedinac član. Prema Schwartzu i DeKeseredy (1997) članstvo u grupama podrške muškaraca igra centralnu ulogu u razumijevanju seksualnih napada na fakultetskim kampusima jer muškarci koji spadaju u takve grupe traže pomoć od ostalih članova,

naročito kada nailaze na poteškoće u heteroseksualnim vezama. Navedene grupe facilitiraju hipermaskulnost, seksualnu objektivaciju žena, prekomjernu konzumaciju alkohola- faktore koji stimuliraju seksualno agresivno ponašanje.

Istraživanja seksualno agresivnih ponašanja u kojima sudjeluju studenti naglašavaju ulogu vršnjaka u navedenim ponašanjima. Studenti koji su izjavljivali o upuštanju u seksualno agresivna ponašanja, percipirali su kako osjećaju veći pritisak vršnjaka povezan sa seksualnim interakcijama (Franklin i sur., 2012). Percipiran pritisak vršnjaka na seksualne odnose imao je direktan utjecaj na seksualnu agresiju, a ideologije o rodnim ulogama i informacijska podrška vršnjaka predviđale su seksualnu agresiju preko svog utjecaja na pritisak vršnjaka na seksualne odnose.

Nadalje, studenti koji su tijekom studiranja postali članovi bratstva pokazali su povećanje percepcije pritiska vršnjaka na seksualne odnose i povećanu percepciju odobravanja prisilnih seksualnih odnosa od strane vršnjaka te sukladno tome i više seksualno agresivnih ponašanja u odnosu na studente koji se nisu učlanili u bratstvo (Kingree i Thompson, 2013). Također su pokazali povećano konzumiranje alkohola te se upuštali u seksualne odnose s većim brojem partnerica. Istraživanja također pokazuju da silovatelji pokazuju veću podložnost vršnjačkom pritisku na seksualne odnose (Jewkes i sur., 2006). Iz navedenih podataka vidljiva je važnost utjecaja vršnjaka u kontekstu seksualne agresije.

Ličnost i seksualna agresija

Nadalje, mnoge se osobine ličnosti, kao što su manjak empatije, hostilna maskulnost, agresivna i dominantna, kontrolirajuća ličnost, impulzivnost i emocionalna konstrikcija, problemi s ljutnjom i moći u odnosima sa ženama te psihopatske crte pronalaze kod studenata silovatelja (Abbey i Jacques-Tiura, 2011; Carr i VanDeusen, 2004). Psihopatija se sastoji od osobina ličnosti koje opisuju bezosjećajnu interakciju s drugima, odnosno interakciju koju karakterizira manjak suosjećanja i brige. Navedena bezosjećajnost omogućuje pojedincima sa psihopatijom da održavaju impersonalan i aktivan seksualni život (Hare, 1991, prema Muñoz, Khan i Cordwell, 2011). Psihopatija, koju karakterizira šarmantno i ljubazno ponašanje, manipuliranje drugima, laganje te manjak krivnje povezan s navedenim ponašanjem može navoditi ljude da čine djela koja služe prvenstveno zadovoljavanju njihovih poriva. Psihopatske osobine dokazani su značajni prediktori seksualno agresivnih i antisocijalnih ponašanja (DuGue i Dilillo, 2005). Prema istraživanju Harris, Rice, Hilton, Lalumiére, i Quinsey (2007) strategije u svrhu seksualne agresije koje

se ne klasificiraju kao kriminalno ili nasilno djelo mogu uspješno poslužiti pojedincima sa psihopatijom u njihovim namjerama povećanog pristupa seksualnim odnosima. Navedeno je moguće budući da se pojedinci sa psihopatskim osobinama upuštaju u seksualne odnose bez uobičajene emocionalne povezanosti, pri čemu koriste šarm, laskanje i izravne laži kako bi manipulirali ciljnom osobom. Moguće je da kroz korištenje suptilnijih taktika kako bi potakli seksualne aktivnosti, pojedinci sa psihopatskim osobinama uspijevaju u prisili bez kršenja zakona. S obzirom na manjak bihevioralne kontrole i deficit u empatiji pojedinaca sa psihopatijom, za osobe koje spremno koriste pritisak i agresivnost s ciljem postizanja ležernih seksualnih odnosa postoji veća vjerojatnost da su visoko na mjerama psihopatije (Malamuth, Huppel, i Paul, 2005, prema Muñoz i sur., 2011). Iako manje od 1% populacije zadovoljava kriterije psihopatije (Coid, Yang, Ullrich, Roberts i Hare, 2009), mnogi pojedinci pokazuju povišene razine nekih od karakteristika povezanih sa psihopatijom te ih se opisuje kao subkliničke ili nekriminalne psihopate (Thomas i Segal, 2006). Nadalje, Malamuth (2003) tvrdi da osobine povezane sa psihopatijom mogu biti dodane modelu konfluencije kao distalni faktori koji indirektno doprinose seksualnoj agresiji tako što potiču hostilnu maskulinost. Istraživanja navedeno i potvrđuju (Abbey i sur., 2011; Muñoz i sur., 2011).

Nadalje, narcizam je također bitan konstrukt u objašnjenju seksualne agresije budući da psihopatija predstavlja konstelaciju osobina ličnosti koje uključuju i narcistička ponašanja. Tako, narcisoidne osobe vjeruju da bi žene trebale biti polaskane njihovom pažnjom, smatraju da imaju pravo na zadovoljenje svojih seksualnih potreba, nemaju empatije koja je potrebna da sagledaju situaciju iz perspektive žene te ih imaju potrebu kazniti ako im se suprotstave (Bushman, Bonacci, Van Dijk i Baumeister, 2003).

Baumeister, Catanese, i Wallace (2002, prema Zeigler-Hill i sur., 2013) sugeriraju da bi narcisoidni muškarci generalno mogli preferirati konsenzualne seksualne aktivnosti, ali i da za njih postoji veća vjerojatnost upuštanja u seksualno agresivna ponašanja kada im žena koju žele odbije seksualni pristup. Navedeno se objašnjava psihološkom reaktancijom. Teorija reaktancije (Brehm, 1966, prema Zeigler-Hill i sur., 2013) sugerira da pojedinci kojima nije dopušteno ponašanje sukladno njihovim željama mogu stvoriti još veću želju za zabranjenom aktivnošću. Utjecaj seksualnog odbijanja i rezultirajuća psihološka reaktancija mogu biti naročito uznemirujući narcisoidnim muškarcima zbog njihovog osjećaja prava da ono što žele moraju i dobiti i osjećaja nesigurnosti koji je u podlozi navedenog. Narcisoidni bi muškarci tako mogli biti naročito skloni upuštanju u

seksualno agresivna ili prisilna ponašanja kada su njihove niske razine empatije i spremnost na iskorištavanje drugih kombinirane s njihovom pojačanom reaktivnosti na seksualno odbijanje.

Istraživanja seksualne agresije u Hrvatskoj

U Hrvatskoj su većinom proučavani konstrukti povezani sa seksualnom agresijom, a istraživanja su se uglavnom odnosila na seksualno nasilje, oslanjajući se prvenstveno na kriminalne statistike, odnosno statistike seksualnih kriminalnih djela. Navedeno obuhvaća silovanje, spolni odnošaj bez pristanka i bludne radnje (Lukšić, 2016; Rittossa i Martinović, 2014; Martinjak 2010). Postoje podaci o psihološkim problemima u studentskoj populaciji koji obuhvaćaju i silovanje i neželjene seksualne kontakte, međutim navedeni su podaci starijeg datuma te govore o malom broju studenata sa samo jednog hrvatskog sveučilišta (Bezinović, Pokrajac-Bulian, Smojver-Ažić i Živčić-Bećirević, 1998). Nadalje, Ajduković, Löw i Sušac (2011) osvrnuli su se na prediktore partnerskog nasilja u mladenačkim vezama, a seksualno nasilje mjerili su kroz četiri čestice. Njihovi nalazi pokazuju da je više od 20% sudionika, učenika trećih razreda srednje škole, koristilo nagovor na seksualne odnose bez uporabe fizičke sile. Važno je ponovno spomenuti i rezultate istraživanja IMAGES (International Men and Gender Equality Survey) iz 2011. godine koje je proveo Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, a koji govore o 16.9% muškaraca koji su koristili seksualno nasilje i 3% muškaraca koji su bili seksualno nasilni prema svojim partnericama.

CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Polazište i cilj istraživanja

Seksualno agresivno ponašanje u fokusu je mnogih istraživanja već duži niz godina. Međutim, najviše pozornosti navedena tema dobila je u Sjedinjenim Američkim Državama iz kojih dolazi najviše podataka o istoj. S vremenom se zanimanje za istraživanje seksualno agresivnog ponašanja budi i u ostatku svijeta te sve veći broj autora iz različitih zemalja govori o faktorima rizika i prevalenciji navedenog ponašanja koji se odnose na njihovu zemlju. U Hrvatskoj se uglavnom provode istraživanja koja se usmjeravaju na seksualno nasilje ili statistike kriminalnih djela. Iako se seksualna agresija u Hrvatskoj, u opsegu u kojem to čine strana istraživanja, nije proučavala, postoje nalazi koji upućuju na njenu prisutnost i u našem društvu. Tako su Ajduković i suradnici (2011) utvrdili kako više od jedne petine sudionika njihovog istraživanja koristi nagovor na seksualne odnose. Takvi su nalazi dobro polazište za detaljnije proučavanje seksualne agresije i faktora rizika za pojavu seksualno agresivnog ponašanja kod mladih u Hrvatskoj.

Stoga je cilj ovog istraživanja bio utvrditi činitelje koji doprinose objašnjenju razlika između studenata koji koriste seksualno agresivna ponašanja i onih koji se u navedena ponašanja ne upuštaju.

Problemi

- 1) Ispitati razlike između studenata koji ne pokazuju seksualno agresivna ponašanja i onih koji ova ponašanja pokazuju u:
  - a) rodnim predrasudama
  - b) rizičnim ponašanjima (konzumacija alkohola i socioseksualnost)
  - c) osobinama ličnosti povezanima sa seksualnom agresijom (narcizam i psihopatija)
  - d) percipiranom vršnjačkom pritisku na seksualne odnose
- 2) Ispitati razlike u rodnim predrasudama, rizičnim ponašanjima (konzumacija alkohola i socioseksualnost), vršnjačkom pritisku na spolne odnose i osobinama ličnosti povezanim sa seksualnom agresijom (narcizam i psihopatija) između podskupina studenata koji ne koriste strategije u svrhu seksualne agresije, onih koji koriste verbalnu prisilu i mamljenje kao manje ozbiljne oblike prisile na seksualne odnose i studenata koji koriste intoksiciranost i fizičku silu kao ekstremnije oblike prisile.

- 3) Ispitati obrasce povezanosti između broja korištenih strategija i rodni predrasuda, rizičnih ponašanja (konzumacije alkohola i socioseksualnosti), osobina ličnosti povezanih sa seksualnom agresijom (narcizam i psihopatija) te percipiranog pritiska vršnjaka na seksualne odnose.
- 4) Ispitati relativni prediktivni doprinos rodni predrasuda i osobina ličnosti, rizičnih ponašanja (konzumacije alkohola i socioseksualnosti) te vršnjačkog utjecaja (vršnjačkog pritiska na seksualne odnose) objašnjenju individualnih razlika u broju korištenih strategija.

Hipoteze

- 1) Pretpostavlja se da će studenti koji koriste strategije u svrhu seksualne agresije, prema modelu konfluencije (Abbey i sur., 2011; Malamuth i sur., 1991), pokazivati veće prihvaćanje rodni predrasuda te da će, sukladno nalazima prijašnjih istraživanja (Abbey i Jacques-Tiura, 2011; Abbey i sur., 2011; DeGue i sur., 2010), pokazivati više rizičnih ponašanja, tj. frekventnije konzumiranje alkohola te spremnije upuštanje u impersonalne seksualne odnose u usporedbi sa studentima koji ne koriste ove strategije. Nadalje, pretpostavlja se da će zbog ponašajnih i psiholoških karakteristika povezanih s konstruktom psihopatije (Muñoz i sur., 2011; Abbey i Jacques-Tiura, 2011), studenti koji pokazuju seksualno agresivna ponašanja pokazivati i izraženije osobine koje navedeni konstrukt obuhvaća. Također se može pretpostaviti da će studenti koji koriste strategije u svrhu seksualne agresije, sukladno u prijašnjim istraživanjima utvrđenom utjecaju vršnjačke grupe muškaraca kojoj pojedinac pripada (Kingree i Thompson, 2013; Jewkes i sur., 2006), percipirati veći vršnjački pritisak na upuštanje u seksualne odnose.
- 2) Pretpostavlja se da će, sukladno rezultatima prijašnjih istraživanja (Zinzow i Thompson, 2015; Franklin i sur., 2012; Abbey i Jacques-Tiura, 2011; DeGue i sur., 2010), studenti koji koriste intoksiciranost i fizičku silu u svrhu prinude žene na seksualne odnose u usporedbi sa studentima koji koriste verbalnu prisilu i mamljenje, pokazivati veće prihvaćanje rodni predrasuda, veće upuštanje u rizična ponašanja (konzumacija alkohola i socioseksualnost), izraženije osobine ličnosti povezane sa seksualnom agresijom (narcizam i psihopatija) te veći percipiran vršnjački pritisak na seksualne odnose. Također, sukladno prvoj hipotezi, očekuje se da će skupina studenata koji ne koriste strategije u svrhu seksualne agresije pokazivati manje

prihvatanje rodni predrasuda, manje rizičnih ponašanja, manje izražene osobine ličnosti povezane sa seksualnom agresijom te manji pritisak vršnjaka na seksualne odnose u odnosu na skupine studenata koji koriste manje ozbiljne i ozbiljnije oblike seksualne agresije.

- 3) Budući da korištenje većeg broja strategija seksualne agresije implicira frekventnije upuštanje u seksualno agresivna ponašanja, pretpostavlja se da će pojedinci koji izjavljuju o većem broju korištenih strategija kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose, pokazivati veće prihvatanje rodni predrasuda, pokazivati veće upuštanje u rizična ponašanja (konzumacija alkohola i socioseksualnost), percipirati veći pritisak vršnjaka na seksualne odnose te pokazivati više osobina povezanih sa seksualnom agresijom (narcizam i psihopatija).
- 4) Budući da prijašnja istraživanja ukazuju kako su konstrukti hostile maskulinitet i impersonalni seksualni odnosi (osnovni dijelovi modela konfluencije) prediktori seksualno agresivnog ponašanja (Thompson, Swartout i Koss, 2013; Wheeler i sur., 2002), pretpostavlja se da će rodne predrasude kao dio konstrukta hostile maskuliniteta i socioseksualnost kao dio konstrukta impersonalnih seksualnih odnosa biti pozitivni prediktori broja korištenih strategija budući da broj korištenih strategija uz čestinu njihova korištenja ukazuje na stupanj seksualne agresije. Također, budući da prijašnja istraživanja pokazuju važnost konzumacije alkohola, osobina ličnosti povezanih sa seksualnom agresijom te utjecaja vršnjaka u objašnjavanju korištenja seksualne agresije (Abbey i Jacques-Tiura, 2011; Abbey i sur., 2011; Franklin i sur., 2012), pretpostavlja se da će konzumacija alkohola, narcizam i psihopatija te percipiran utjecaj vršnjaka na seksualne odnose biti pozitivni prediktori broja korištenih strategija seksualne agresije.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 458 sudionika, studenata muškog spola, dobi u rasponu od 18 do 31 godine ($M=21.73$, $SD=2.08$). Najviše je studenata pohađalo Fakultet organizacije i informatike (19%), Tehničko veleučilište u Zagrebu (10.7%), Filozofski fakultet (9.82%), Fakultet elektrotehnike i računarstva (8.73%), Fakultet strojarstva i brodogradnje (7.42%), Ekonomski fakultet (7.21%) te Kineziološki fakultet (5.68%).

Mjerni instrumenti

Seksualna agresija

Za ispitivanje seksualne agresije korištena je Skala seksualnih strategija (Sexual Strategies Scale, SSS) (Strang i sur., 2013) koja predstavlja modificiranu verziju Skale upornosti nakon odbijanja (*Postrefusal Persistence Scale*) (Struckman-Johnson i sur., 2003). Za potrebe ovog istraživanja, skala je uz odobrenje autora originalne skale prvi put prevedena na hrvatski jezik. SSS uključuje 22 čestice koje opisuju različite strategije koje se koriste za izvolijevanje seksualnih odnosa od osobe koja na to prvotno ne pristaje. Strategije su podijeljene u pet razina (ovdje poredane od najmanje ozbiljnih do najekstremnijih oblika prisile na seksualne odnose):

- 1) korištenje raznih načina kako bi se osoba primamila te naposljetku nagovorila na seksualne odnose, koji se ispituju kroz tri čestice (na primjer: „*Nastavljali ste je dirati i ljubiti u nadi da će popustiti i pristati na seksualni odnos.*“)
- 2) verbalna prisila (izvorno nazvana emocionalna manipulacija), koja se ispituje kroz osam čestica (na primjer: „*Dovodili ste u pitanje njezinu seksualnost (npr. nazvali ste je lezbijkom.*“))
- 3) korištenje autoriteta i starije dobi, koji se ispituju kroz dvije čestice (na primjer: „*Koristili ste se time što ste stariji kako biste je nagovorili.*“)
- 4) iskorištavanje intoksiciranosti, koje se ispituje kroz tri čestice (na primjer: „*Napili/napušili/nadrogirali ste je kako biste je nagovorili na seksualni odnos.*“)
- 5) korištenje fizičke sile, koje se ispituje kroz šest čestica (na primjer: „*Spriječili ste je ukoliko je pokušala izaći iz sobe.*“)

Sudionici pored svake čestice, označivanjem na za to predviđenom mjestu, trebaju odgovoriti jesu li koristili navedenu strategiju. Oni koji zabilježe da su koristili jednu ili

više strategija klasificiraju se kao seksualno agresivni, dok se oni koji nisu koristili niti jednu klasificiraju kao seksualno neagresivni. Sudionici bilježe svoje odgovore s obzirom na vremenski okvir koji je određen u uputi, a koji je u ovom istraživanju bio „od početka studiranja nadalje“.

Rodne predrasude

Rodne predrasude mjerene su skalom koju je konstruirala Kamenov (2011) za potrebe istraživanja rodne ravnopravnosti i diskriminacije u Hrvatskoj. Sudionici na skali od 1 – „uopće se ne slažem“ do 5 – „u potpunosti se slažem“, trebaju izraziti stupanj slaganja sa 7 tvrdnji. Tvrdnje su formulirane kao mjera hostilnog seksizma (npr. „*Intelektualni poslovi bolje leže muškarcima*“, „*Žene su sklone preuveličavanju problema*“). Dobiveno je da skala ima jednofaktorsku strukturu te da Cronbachov alpha koeficijent unutarnje konzistencije iznosi .85 (Kamenov, 2011). Odgovori na pojedine čestice zbrajaju se u ukupan rezultat na skali, pri čemu je moguće ostvariti rezultat u rasponu od 7 do 35. Viši ostvaren rezultat ukazuje na veći stupanj rodnih predrasuda.

Socioseksualnost

Socioseksualnost ispitana je Upitnikom socioseksualne orijentacije (Kardum, Gračanin i Hudek-Knežević, 2006), koji predstavlja hrvatsku verziju originalnog upitnika autora Simpsona i Gangestada (1991). U upitniku sudionici kroz 7 čestica procjenjuju svoje stvarno seksualno ponašanje, čestinu misli o seksualnom ponašanju te stavove o usputnom seksu. Ukupan rezultat izražava se kao ponderirani zbroj pojedinih čestica, prema formuli $5x$ (broj seksualnih partnera u posljednjih godinu dana) + $1x$ (predviđeni broj seksualnih partnera) + $5x$ (broj jednokratnih seksualnih partnera) + $4x$ (čestina seksualnih misli) + $2x$ (stavovi o usputnom seksu) (Simpson i Gangestad, 1991). Najmanji rezultat koji je moguće postići na navedenoj skali je 10, a najviši postignut rezultat u istraživanju Simpsona i Gangestada (kod muškaraca) bio je 216, dok je u ovom istraživanju 241. Općenito, viši ukupan rezultat ukazuje na nerestriktivniju socioseksualnost, odnosno veću spremnost upuštanja u seksualne odnose bez emocionalne bliskosti ili obvezivanja. Istraživanja su pokazala da je ova mjera jednodimenzionalna te da ima adekvatnu konvergentnu i diskriminantnu valjanost. Test-retest pouzdanost u razmaku od dva mjeseca bila je 0.94, a Cronbach alpha koeficijent unutarnje konzistencije 0.73 (Simpson i Gangestad, 1991).

Konzumacija alkohola

Konzumacija alkohola operacionalizirana je po primjeru iz prijašnjih istraživanja (Franklin, 2011; Franklin i sur., 2012) kao suma odgovora na tri pitanja koja se odnose na frekvenciju („U posljednjih 6 mjeseci, koliko često ste pili alkoholna pića, uključujući pivo, vino, miješana alkoholna pića, te žestoka pića“), kvantitetu („U posljednjih 6 mjeseci, koliko često ste popili 5 ili više alkoholnih pića u jednom danu ili večeri“) i varijabilnost („U posljednjih 6 mjeseci, koliko često ste pili do razine potpunog pijanstva (stanje vrtoglavice, nedostatka kontrole ili nesvjestice“) konzumiranja alkoholnih pića. Sudionici svoje odgovore daju na skali procjene od 5 stupnjeva, od kojih 1 znači „nikada“, a 5 „svakodnevno“. Pojedinci koji su ostvarili veći zbroj, pokazuju frekventnije i problematičnije obrasce konzumacije alkohola. Prema Franklin (2011), Cronbachov alpha koeficijent unutarnje konzistencije skale konzumacije alkohola iznosi .91. U ovom je istraživanju eksploratornom analizom provjerena faktorska struktura skale konzumacije alkohola, te je metodom glavnih komponenata potvrđena predviđena jednofaktorska struktura skale (faktorsko zasićenje svake čestice >.75).

Osobine ličnosti povezane sa seksualnom agresijom

Psihopatija i narcizam ispitani su Kratkom skalom mračne trijade (*Short Dark Triad*) čiji su autori Jones i Paulhus (2014). Skala se sastoji od ukupno 27 čestica, od kojih prvih devet mjere makijavelizam, idućih devet narcizam, a posljednjih devet psihopatiju. Provjera na hrvatskom uzorku potvrdila je pretpostavljenu trofaktorsku strukturu (Wertag, Vrselja i Tomić, 2011). Za potrebe ovog istraživanja korištene su samo subskale narcizma i psihopatije. Čestice skale sastoje se od izjavnih rečenica za koje sudionik treba izraziti stupanj slaganja koristeći skalu procjene od pet stupnjeva, pri čemu 1 predstavlja najmanji, a 5 najveći stupanj slaganja s tvrdnjom. Ukupni rezultat na pojedinoj subskali formira se kao zbroj procjena na pojedinoj subskali podijeljen brojem čestica dane subskale tako da se teoretski raspon rezultata kreće između 1 i 5. Cronbach alpha koeficijenti unutarnje konzistencije korištenih subskala iznose .71 za subskalu narcizma i .80 za subskalu psihopatije (Jones i Paulhus, 2014).

Vršnjački pritisak

Pritisak vršnjaka na seksualne odnose, po primjeru prijašnjih istraživanja (Kingree i Thompson, 2013; Thompson, Kingree, Zinzow i Swartout, 2015) mjeri se pomoću tri čestice (na primjer: „Moram biti seksualno aktivan jer su svi moji prijatelji seksualno aktivni“). Eksploratorna faktorska analiza rezultata dobivenih u ovome istraživanju,

provedena metodom glavnih komponenti, potvrdila je jednofaktorsku strukturu skale (faktorsko zasićenje svake čestice $>.72$). Sudionici bilježe svoje odgovore kojima označuju koliko se pojedina tvrdnja odnosi na njih na skali procjene od 5 stupnja pri čemu 1 označuje „uopće se ne odnosi na mene“ a 5 „u potpunosti se odnosi na mene“. Ukupan rezultat formira se kao suma odgovora na pojedine čestice, pri čemu je moguće ostvariti rezultat u rasponu od 3 do 15. Viši rezultat ukazuje na veći percipirani vršnjački pritisak na seksualne odnose. Prema Thompson i suradnicima (2015), Cronbachov alpha koeficijent unutarnje konzistencije skale vršnjačkog pritiska na seksualne odnose iznosi $.76$.

Postupak

Nakon što je Etičko povjerenstvo Odjela za psihologiju Sveučilišta u Zadru odobrilo provedbu istraživanja, istraživanje je provedeno putem interneta pomoću web aplikacije Google Docs. Poveznica na upitnik distribuirana je preko društvenih mreža, odnosno Facebooka, posebno u studentskim grupama (prvenstveno grupama studentskih domova) na ovoj društvenoj mreži. Na početku upitnika stajala je uputa u kojoj je objašnjenja svrha istraživanja uz objašnjenje kako se u istraživanju ispituju neki aspekti seksualnosti i doživljaj sebe i vlastitih odnosa sa ženama. Napomenuto je kako se neka pitanja mogu smatrati neugodnima, ali da će se odgovori na njih koristiti isključivo u istraživačke svrhe. Naglašena je i dobrovoljnost i anonimnost rješavanja upitnika uz mogućnost odustajanja od sudjelovanja u bilo kojem trenutku. Sudionici su zamoljeni za iskrenost te im je na kraju upute, uz zahvalu, naveden i kontakt za eventualna pitanja. Za popunjavanje upitnika bilo je potrebno oko 10 minuta, a podaci su prikupljeni u vremenskom razdoblju od oko 2 mjeseca.

REZULTATI

Prije provedbe statističkih postupaka sa svrhom odgovaranja na postavljene probleme, prikazani su broj i postotak sudionika koji su koristili pojedine strategije u svrhu seksualne agresije (tablica 1), broj i postotak sudionika prema broju korištenih strategija (tablica 2) te deskriptivni parametri korištenih skala koji se mogu vidjeti u tablici 3.

Tablica 1 Broj i postotak sudionika prema korištenim strategijama (N=458)

	Frekvencija	%
Koristili strategije	169	36.90
Verbalna prisila	76	16.60
Primamljivanje	146	31.88
Autoritet i starija dob	19	4.15
Intoksikacija	37	8.08
Fizička sila	15	3.28
Nisu koristili strategije	289	63.10

Napomena: N-broj sudionika

Kao što je u tablici 1 vidljivo, većina studenata nije koristila niti jednu strategiju. Među 36.9% studenata koji su izvijestili o korištenju strategija kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose, najveći je broj koristio strategije iz skupine primamljivanja, zatim verbalne prisile, dok je manje studenata koristilo autoritet, stariju dob i intoksikaciju. Najmanji postotak studenata koristio je fizičku silu. Sukladno navedenom, strategije koje nije koristio ni jedan student jesu tri strategije iz skupine koja predstavlja korištenje fizičke sile: „*Prijetili ste joj da ćete joj fizički nauditi ako ne pristane na seksualni odnos,*“ „*Koristili ste oružje da je uplašite kako bi pristala na seksualni odnos,*“ „*Fizički ste joj naudili*“, te jedna strategija koja se odnosi na iskorištavanje intoksiciranosti: „*Podvalili ste joj drogu (npr. GHB ili „Roofy“) kako biste je iskoristili*“.

Tablica 2 Broj i postotak sudionika prema broju korištenih strategija ($N=169$)

Broj korištenih strategija	Frekvencija	%
1	63	37.28
>1	106	62.72
2	42	24.85
3	28	16.57
4	15	8.88
5	7	4.14
6	4	2.37
7	4	2.37
8	2	1.18
9	1	0.59
11	1	0.59
12	1	0.59
13	1	0.59

Napomena: N -broj sudionika

Iz tablice 2 vidljivo je kako je većina sudionika koji su izvijestili o korištenju strategija, od početka studiranja, zapravo koristila više od jedne strategije. Najveći postotak studenata, koristio je 2 ili 3 strategije, dok je najmanji postotak studenata izvijestio o korištenju 9, 11, 12 ili 13 strategija.

U tablici 3 prikazani su deskriptivni parametri svih skala korištenih u ovom istraživanju, zajedno s Cronbach alpha koeficijentom koji ukazuje na pouzdanost tipa unutarnje konzistencije navedenih skala.

Tablica 3 Deskriptivni parametri korištenih skala

Skala	M	SD	Minimum	Maksimum	Cronbach alpha
Rodne predrasude	18.43	5.57	7	35	.84
Konzumiranje alkohola	6.79	2.05	3	14	.78
Vršnjački pritisak	4.55	2.00	3	15	.58
Socioseksualnost	59.92	33.09	10	241	.74
Narcizam	2.87	0.57	1	4.78	.62
Psihopatija	2.33	0.66	1	4.67	.72

Napomena: M - aritmetička sredina, SD - standardna devijacija

Pouzdanosti pojedinih skala su zadovoljavajuće te se kreću od .58 za skalu vršnjačkog pritiska do .84 za skalu rodni predrasuda. Za svaku od korištenih skala provjeren je i oblik distribucije rezultata što je prikazano u tablici 4.

Tablica 4 Rezultati testiranja normalnosti distribucija rezultata na pojedinim skalama

	Kolmogorov-Smirnovljev d indeks	Indeks asimetričnosti (st.pog)	Indeks spljoštenosti (st.pog)
Rodne predrasude	.08**	-.15(.11)	-.34 (.23)
Konзумiranje alkohola	.11**	.24 (.11)	-.13 (.23)
Vršnjački pritisak	.22**	1.87 (.11)	4.87 (.23)
Socioseksualnost	.10**	1.59 (.11)	4.46 (.23)
Narcizam	.06	.2 (.11)	.55 (.23)
Psihopatija	.06	.4 (.11)	.24 (.23)
Broj strategija	.34**	2.94 (.11)	11.53 (.23)

Napomena: st.pog.-standardna pogreška, ** $p < .01$

Kolmogorov-Smirnovljevim testom odgovorilo se na pitanje oblika distribucije rezultata za svaku korištenu skalu. Navedenim testom ustanovljeno je kako distribucije rezultata većine korištenih skala značajno odstupaju od normalne ($p < .01$). Tako su značajno odstupanje od normalne distribucije pokazali rezultati na skalama rodnih predrasuda, konzumiranja alkohola, vršnjačkog pritiska, socioseksualnosti i broja korištenih strategija, dok su rezultati na subskalama narcizma i psihopatije raspodijeljeni tako da ne odstupaju značajno od normalne distribucije. Nadalje, provjerom indeksa asimetričnosti i spljoštenosti, prema Klineovom kriteriju (2011) koji predlaže da indeks asimetričnosti treba biti manji od 3, a indeks spljoštenosti manji od 8, dobiveno je da navedeni indeksi korištenih skala nisu ekstremnih vrijednosti, osim indeksa skale broja korištenih strategija. Zbog izražene leptokurtičnosti koju objašnjava korištenje uzorka sudionika koji nije klinički (najveći broj sudionika nije koristio strategije seksualne agresije ili je koristio manji broj navedenih), rezultati na skali broja korištenih strategija transformirani su vađenjem drugog korijena. Nakon transformiranja rezultata, Kolmogorov-Smirnovljevim testom utvrđeno je da rezultati još uvijek značajno odstupaju od normalne distribucije (K-S $d = .39$, $p < .01$), međutim indeksi asimetričnosti i spljoštenosti skale zadovoljili su Klineov kriterij (indeks asimetričnosti = 1.18, indeks spljoštenosti = .45) te su se daljnje analize provodile na transformiranim rezultatima. Nadalje, rezultati na skalama vršnjačkog pritiska, socioseksualnosti i broja korištenih strategija pokazali su grupiranje oko nižih vrijednosti. Navedeno ukazuje kako većina sudionika ovog istraživanja pokazuje potrebu za emocionalnom bliskošću s partnerom prije upuštanja u seksualne odnose, ne osjeća velik pritisak vršnjaka na seksualne odnose te koristi manji broj strategija seksualne agresije ili ih uopće ne koristi. Grupiranje oko nižih vrijednosti pokazuju i rezultati na skalama rodnih predrasuda i konzumacije alkohola, međutim navedeno nije toliko izraženo kao za prethodne tri skale. Tako, većina sudionika pokazuje manje prihvaćanje rodnih predrasuda

i manje frekventne te manje problematične obrasce konzumiranja alkohola. Kao što je već navedeno, rezultati na skalama narcizma i psihopatije ne odstupaju značajno od normalne distribucije.

Razlike između studenata koji pokazuju i onih koji ne pokazuju seksualno agresivna ponašanja

Kako bi se odgovorilo na prvi problem, odnosno utvrdile razlike između studenata koji pokazuju seksualno agresivna ponašanja i onih koji takva ponašanja ne pokazuju u svim ispitanim varijablama- rodni predrasuda, rizičnim ponašanjima (konzumacija alkohola i socioseksualnost), percipiranom vršnjačkom pritisku na seksualne odnose te osobinama ličnosti povezanima sa seksualnom agresijom (narcizam i psihopatija), provedeni su t-testovi za nezavisne uzorke. Rezultati su prikazani u tablici 5.

Tablica 5 T-testovi za skale Rodnih predrasuda, Konzumiranja alkohola, Vršnjačkog pritiska na seksualne odnose, Socioseksualnosti te Narcizma i Psihopatije s obzirom na to jesu li korištene strategije (N=458)

	Korištenje strategije	N	M	SD	t	df	p
Rodne predrasude	Ne	289	17.86	5.64	-2.86	456	<.01
	Da	169	19.39	5.32			
Konzumiranje alkohola	Ne	289	6.37	2.01	-5.99	456	<.01
	Da	169	7.51	1.91			
Vršnjački pritisak	Ne	289	4.12	1.65	-6.22	456	<.01
	Da	169	5.28	2.32			
Socioseksualnost	Ne	289	53.70	33.15	-5.42	456	<.01
	Da	169	70.56	30.23			
Narcizam	Ne	289	2.80	0.55	-3.69	456	<.01
	Da	169	3.00	0.59			
Psihopatija	Ne	289	2.23	0.66	-4.48	456	<.01
	Da	169	2.51	0.60			

Napomena: N-broj sudionika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t-t-test, df-stupnjevi slobode, p-vjerojatnost

Iz tablice 5 može se vidjeti da postoji statistički značajna razlika između studenata koji pokazuju seksualno agresivna ponašanja i onih koji takva ponašanja ne pokazuju u svim ispitanim varijablama. Odnosno, studenti koji su priznali korištenje barem jedne strategije u svrhu prisile druge osobe na seksualne odnose, u odnosu na studente koji ne izjavljuju o korištenju takvih strategija, u prosjeku pokazuju veće prihvaćanje rodni predrasuda, veće upuštanje u rizična ponašanja (učestaliju konzumaciju alkohola te veću spremnost upuštanja u seksualne odnose bez emocionalne bliskosti), percipiraju veći pritisak vršnjaka

na upuštanje u spolne odnose te imaju izraženije osobine ličnosti povezane sa seksualnom agresijom (narcizam i psihopatija).

Razlike između studenata koji ne koriste strategije u svrhu seksualne agresije, onih koji koriste manje ozbiljne strategije te studenata koji koriste ozbiljnije oblike seksualne agresije

Kako bi se utvrdilo postoji li razlika između studenata koji ne koriste strategije u svrhu seksualne agresije, onih koji koriste verbalnu prisilu i mamljenje kao taktike prisiljavanja na seksualne odnose i onih koji koriste intoksiciranost i fizičku silu tj. taktike koje predstavljaju ozbiljnije oblike seksualne agresije, sudionici su prema primjeru prijašnjih istraživanja (Koss i sur., 1987) podijeljeni u grupe prema najozbiljnijoj korištenoj strategiji. Tako je 289 sudionika pripalo subgrupi koja ne koristi strategije, 124 subgrupi koja koristi strategije verbalnog prisiljavanja i mamljenje u svrhu prisile na seksualne odnose, a posljednjih 45 sudionika pripalo je subgrupi koja koristi fizičku silu i intoksikaciju tj. grupi sudionika koji koriste najozbiljnije strategije kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose.

Tablica 6 Prikaz rezultata jednosmjernih analiza varijance za ispitivanje razlika između subgrupa sudionika podijeljenih prema korištenim strategijama, u razinama rodni predrasuda, rizičnih ponašanja, vršnjačkog pritiska na spolne odnose te osobinama ličnosti povezanim sa seksualnom agresijom ($N=458$)

	Grupa	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>F</i>	<i>df</i>	<i>P</i>
Rodne predrasude	0	289	17.86	0.32	6.61	2/455	<.01
	1	124	18.82	0.49			
	2	45	20.96	0.82			
Konzumacija alkohola	0	289	6.37	0.12	18.30	2/455	<.01
	1	124	7.44	0.18			
	2	45	7.73	0.29			
Vršnjački pritisak	0	289	4.12	0.11	23.76	2/455	<.01
	1	124	5.02	0.17			
	2	45	5.98	0.28			
Socioseksualnost	0	289	53.70	1.89	14.95	2/455	<.01
	1	124	69.48	2.88			
	2	45	73.53	4.79			
Narcizam	0	289	2.80	0.03	10.97	2/455	<.01
	1	124	2.93	0.05			
	2	45	3.20	0.08			
Psihopatija	0	289	2.23	0.04	11.18	2/455	<.01
	1	124	2.46	0.06			
	2	45	2.63	0.10			

Napomena: 0- sudionici koji ne koriste strategije, 1- sudionici koji koriste verbalnu prisilu i primamljivanje, 2- ispitanici koji koriste intoksikaciju i fizičku silu, *N*-broj sudionika, *M*-aritmetička sredina, *SD*-standardna devijacija, *F*- *F* omjer, *df*-stupnjevi slobode, *p*-vjerojatnost

Rezultati analiza varijanci ukazuju da postoji značajan efekt subgrupe kojoj sudionik pripada na odgovore o rodim predrasudama, rizičnim ponašanjima, vršnjačkom pritisku te osobinama ličnosti povezanim sa seksualnom agresijom.

Kako bi ispitali između kojih subgrupa ispitanika postoje razlike, provedena je post-hoc analiza Scheffé testom. Navedenom analizom dobiveno je da, što se tiče rizičnih ponašanja (konzumacije alkohola i socioseksualnosti), percipiranog vršnjačkog pritiska na seksualne odnose te psihopatije, postoje razlike između subgrupa označenih kao 0 i 1, te 0 i 2, ali ne i subgrupa 1 i 2. Odnosno sudionici se u navedenim varijablama razlikuju prema tome jesu li koristili barem jednu strategiju ili ne, ali ne i po ozbiljnosti korištenih strategija. Tako, sudionici koji su koristili barem jednu strategiju, neovisno o njezinoj ozbiljnosti, u odnosu na one koji nisu koristili ni jednu, pokazuju veći percipirani pritisak vršnjaka na seksualne odnose, veće rezultate na psihopatiji te se više upuštaju u rizična ponašanja (konzumacija alkohola i socioseksualnost).

Što se tiče rodnih predrasuda, dobivena je razlika između subgrupe sudionika koji ne izvješćuju o korištenju ni jedne od strategija (0), te onih koji izvješćuju o korištenju ozbiljnijih strategija (2). Tako, sudionici koji koriste ozbiljnije oblike seksualne agresije pokazuju veće prihvatanje rodnih predrasuda u odnosu na one koji strategije ne koriste. Nadalje, između sudionika koji ne koriste strategije i onih koji koriste verbalnu prisilu i primamljivanje nema značajne razlike, a značajne razlike nema niti između dvije subgrupe sudionika koji koriste strategije (1 i 2).

Subgrupe 0 i 2 te 1 i 2 razlikuju se po odgovorima na varijabli narcizma, dok između subgrupa 0 i 1 nema značajne razlike. Odnosno, sudionici koji su izvijestili o korištenju ozbiljnijih strategija, razlikuju se po većoj izraženosti narcizma i od sudionika koji nisu izvijestili o korištenju ni jedne strategije i onih koji izvješćuju korištenje blažih oblika seksualno agresivnog ponašanja.

Odnos između broja korištenih strategija i rodnih predrasuda, rizičnih ponašanja, osobina ličnosti povezanih sa seksualnom agresijom i utjecaja vršnjaka

U svrhu odgovaranja na treći problem, odnosno utvrđivanja odnosa između broja korištenih strategija i rodnih predrasuda, rizičnih ponašanja (konzumacije alkohola i socioseksualnosti), osobina ličnosti povezanih sa seksualnom agresijom (narcizam i

psihopatija) te percipiranog pritiska vršnjaka na seksualne odnose izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije.

Tablica 7 Prikaz koeficijenata povezanosti broja korištenih strategija, rodni predrasuda, rizičnih ponašanja, vršnjačkog pritiska na spolne odnose te osobina ličnosti povezanih sa seksualnom agresijom ($N=458$)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Broj strategija	-	.16**	.25**	.33**	.25**	.22**	.24**
2. Rodne predrasude		-	.08	.26**	.07	.29*	.27**
3. Konzumiranje alkohola			-	.27**	.24**	.11*	.26**
4. Vršnjački pritisak				-	.23**	.22**	.30**
5. Socioseksualnost					-	.16**	.29**
6. Narcizam						-	.33**
7. Psihopatija							-

Napomena: N -broj sudionika, * $p < .05$, ** $p < .01$

Uvidom u tablicu 7 vidljivo je kako broj korištenih strategija značajno pozitivno povezan sa svim ispitivanim varijablama. Sve su korelacije niske, osim povezanosti između broja korištenih strategija i varijable vršnjačkog pritiska koja je umjerena. Dakle studenti koji izvještavaju o korištenju većeg broja strategija kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose, pokazuju i veće prihvaćanje rodni predrasuda te percipiraju veći pritisak vršnjaka na spolne odnose. Ovi studenti pokazuju i više rizičnih ponašanja, učestalije i problematičnije obrasce konzumiranja alkohola te veću spremnost upuštanja u seksualne odnose bez emocionalne bliskosti. Veći broj korištenih strategija također prate i izraženije osobine ličnosti povezane sa seksualnom agresijom u koje spadaju narcizam i psihopatija.

Nadalje, utvrđena je niska značajna pozitivna povezanost između rodni predrasuda i svih varijabla, izuzev onih koje predstavljaju rizična ponašanja (konzumacija alkohola i socioseksualnost). Tako, studenti koji pokazuju veće prihvaćanje rodni predrasuda, percipiraju veći pritisak vršnjaka na upuštanje u seksualne odnose te pokazuju izraženije osobine ličnosti povezane sa seksualnom agresijom (narcizam i psihopatija).

Konzumiranje alkohola značajno je pozitivno, ali nisko povezano s varijablom socioseksualnosti. Drugim riječima, studenti koji pokazuju problematičnije obrasce konzumiranja alkohola, pokazuju i veću spremnost upuštanja u seksualne odnose bez obvezivanja. Navedene varijable koje predstavljaju rizična ponašanja značajno i nisko pozitivno koreliraju sa svim ostalim ispitanim varijablama osim rodni predrasuda. Tako, pojedinci koji se više upuštaju u rizična ponašanja koriste više strategija tijekom seksualno

agresivnog ponašanja, percipiraju veći pritisak vršnjaka na seksualne odnose te imaju izraženije osobine ličnosti povezane sa seksualnom agresijom (narcizam, psihopatija).

Varijable vršnjačkog pritiska na upuštanje u seksualne odnose te osobine ličnosti povezane sa seksualnom agresijom (narcizam i psihopatija) pokazale su se međusobno značajno nisko do umjereno visoko pozitivno povezanima. Navedene varijable pokazuju značajnu nisku do umjereno visoku pozitivnu povezanost sa svim ostalim ispitanim varijablama. Tako, studenti koji percipiraju veći pritisak vršnjaka na upuštanje u seksualne odnose te oni koji pokazuju izraženije osobine narcizama i psihopatije, uz korištenje više strategija, više se upuštaju u rizična ponašanja (konzumacija alkohola i socioseksualnost) te pokazuju veće prihvatanje rodni predrasuda. Veći percipirani pritisak vršnjaka također je povezan s izvještavanjem o većim razinama narcizma i psihopatije.

Doprinos stavova i osobina ličnosti, rizičnih ponašanja i vršnjačkog pritiska na seksualne odnose objašnjenju individualnih razlika u broju korištenih strategija seksualne agresije

Kako bi se odgovorilo na posljednji problem, odnosno pitanje doprinosa stavova i osobina ličnosti (rodne predrasude, narcizam i psihopatija), rizičnih ponašanja (konzumacija alkohola i socioseksualnost) te vršnjačkog utjecaja (vršnjački pritisak na seksualne odnose) u objašnjavanju individualnih razlika u broju korištenih strategija sa svrhom seksualne prisile, provedena je hijerarhijska regresijska analiza.

Tablica 8 Rezultati hijerarhijske regresijske analize s brojem strategija kao kriterijem ($N=458$)

Broj strategija	1.korak	2.korak	3.korak
	β	β	β
<i>1. korak: stavovi i osobine ličnosti</i>			
Rodne predrasude	.072	.074	.036
Narcizam	.143*	.126*	.109*
Psihopatija	.177*	.094	.063
<i>2. korak: rizična ponašanja</i>			
Konsumacija alkohola		.169*	.131*
Socioseksualnost		.156*	.129*
<i>3. korak: vršnjački utjecaj</i>			
Pritisak vršnjaka na seksualne odnose			.215*
R^2	.087**	.144**	.182**
R_{kor}^2	.081**	.135**	.171**
ΔR^2		.058**	.038**

Napomena: N -broj sudionika, β -vrijednost standardiziranog regresijskog koeficijenta, R^2 -ukupan doprinos objašnjenju varijanci, R_{kor}^2 -korigirani ukupni doprinos objašnjenju varijanci, ΔR^2 -doprinos pojedine grupe prediktora objašnjenju varijanci, * $p < .05$, ** $p < .01$

Rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazuju kako u prvom koraku analize, osobne karakteristike, odnosno osobine ličnosti, narcizam i psihopatija značajno doprinose objašnjenju broja korištenih strategija. Tako, studenti s izraženijim navedenim osobinama ličnosti ($\beta = .143$ za narcizam, $\beta = .177$ za psihopatiju) pokazuju i korištenje većeg broja strategija sa svrhom prisile druge osobe na seksualne odnose, pri čemu je objašnjeno 8% varijance korištenog broja strategija. Uz kontrolu stavova i osobina ličnosti, rizična su se ponašanja pokazala značajnim prediktorima broja korištenih strategija, pri čemu su se konzumacija alkohola ($\beta = .169$) i socioseksualnost ($\beta = .156$) oboje pokazali pozitivnim prediktorima. Drugim riječima, studenti koji pokazuju problematičnije obrasce konzumiranja alkohola te izvješćuju o spremnosti na upuštanje u ležerne seksualne odnose bez emocionalne bliskosti, koriste više strategija kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose. U ovom je koraku objašnjeno dodatnih 5.8% varijance korištenog broja strategija, a psihopatija je prestala biti značajni prediktor u objašnjavanju broja korištenih strategija. Pritisak vršnjaka na seksualne odnose, uveden u trećem koraku kao pokazatelj utjecaja vršnjaka, pokazao se kao pozitivan prediktor broja korištenih strategija ($\beta = .215$), pri čemu se povećao postotak objašnjenja varijance za 3.8%. Odnosno, studenti koji percipiraju veći pritisak vršnjaka na upuštanje u seksualne odnose koriste veći broj strategija. Posljednjim korakom hijerarhijske analize, svim uključenim prediktorima objašnjeno je 17% varijance broja korištenih strategija.

RASPRAVA

Kako su se u ovom istraživanju pokušali obrazložiti činitelji koji pomažu u objašnjavanju razlika između studenata koji se upuštaju u seksualno agresivna ponašanja i onih koji takva ponašanja ne pokazuju, najprije se trebalo odgovoriti na pitanje o prevalenciji seksualne agresije.

Prevalencija seksualno agresivnih ponašanja

Odgovori studenata upućuju da je 36.9% koristilo neki od oblika seksualno agresivnog ponašanja. Ovakav nalaz ukazuje kako je seksualno agresivno ponašanje studenata realnost i na ovim prostorima. Sukladno prijašnjih istraživanjima (DeGue, DiLillo, 2004; Abbey, Parkhill, Clinton-Sherrod i Zawacki, 2007), veći postotak studenata koristio je verbalnu prisilu i primamljivanje, a manji postotak intoksikaciju i fizičku silu. Fizička sila i intoksiciranje žrtve predstavljaju ponašanja koja se približavaju pravnoj definiciji silovanja, koja uključuje kaznena djela prisile na spolni odnošaj korištenjem sile i spolni odnošaj s nemoćnom osobom (Radačić, 2012). Također, ni jedan student prilikom ispunjavanja Skale seksualnih strategija nije označio tri strategije iz skupine koja predstavlja korištenje fizičke sile: „*Prijetili ste joj da ćete joj fizički nauditi ako ne pristane na seksualni odnos,*“ „*Koristili ste oružje da je uplašite kako bi pristala na seksualni odnos,*“ „*Fizički ste joj naudili*“, te jednu koja predstavlja svjesno i namjerno djelovanje s ciljem onesposobljavanja druge osobe te iskorištavanje iste: „*Podvalili ste joj drogu (npr. GHB ili „Roofy“) kako biste je iskoristili*“. Upravo zbog činjenice da verbalna prisila i korištenje raznih načina primamljivanja (skidanje odjeće, diranje) druge osobe s ciljem nagovora ili prisile na seksualne odnose predstavljaju ponašanja koja su prihvatljivija i koja nisu kaznena djela, ona se učestalije pojavljuju među studentskom populacijom.

Različita istraživanja govore o različitim postocima seksualno agresivnih studenata. Većinom se govori o 13- 31% studenata koji izvješćuju da su u nekom trenutku koristili jedan od načina kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose (Abbey i sur., 2014; Krahé i Berger, 2013; White i Smith, 2004). Budući da je u ovom istraživanju dobiven veći postotak studenata koji se upuštaju u seksualno agresivna ponašanja, ovakav se nalaz može objasniti skalom korištenom za mjerenje navedenog ponašanja. Naime, istraživanja u kojima se uspoređivao Upitnik seksualnih iskustava (*Sexual Experience Survey*) Kossa i suradnika (1987) sa Skalom seksualnih strategija (*Sexual Strategies Scale*) Stranga i

suradnika (2013) pokazala su kako veći broj studenata izvješćuje o korištenju seksualno agresivnog ponašanja kada se koristi Skala seksualnih strategija (Strang i sur., 2013; Testa, Hoffman, Lucke i Pagnan, 2015). Navedeno naročito vrijedi u slučaju korištenja verbalne prisile. Tako, u odnosu na Skalu seksualnih strategija, Upitnik seksualnih iskustava lošije procjenjuje manje ozbiljne oblike seksualne agresije. Također, Skala seksualnih strategija jednostavnija je za primjenu te ne spominje eksplicitno riječ „pristanak“ što može doprinijeti lakšem priznavanju korištenja seksualno agresivnog ponašanja.

Iako su podaci o seksualnoj agresiji na područjima izvan Sjedinjenih Američkih Država oskudni, s vremenom je došlo do porasta zanimanja za navedenu tematiku i u ostatku svijeta te je sve veći broj rezultata koji se odnose na Europu. U istraživanju na 10 europskih zemalja Krahé-a i suradnika (2015) dobiveno je kako između 5.5 i 48.7% sudionika u ranim dvadesetim godinama koristi seksualno agresivna ponašanja. Na razini pojedine države, manja rodna ravnopravnost u domeni posla i ekonomskoj moći bila je povezana s većim postocima seksualne agresije od strane muškaraca. Najmanja prevalencija seksualne agresije dobivena je u Belgiji, a najveća u Grčkoj. Zanimljivo je kako bi postotak od 36.9% seksualno agresivnih muškaraca dobiven u ovom istraživanju, prema rangu, stajalo odmah nakon podataka o postotku istih u Grčkoj.

Razlike između studenata koji koriste i koji ne koriste seksualno agresivna ponašanja

Nakon što je utvrđeno kako i na ovim prostorima određen postotak studenata koristi seksualno agresivna ponašanja, pokušalo se odgovoriti na pitanje po kojim se činiteljima ovi studenti razlikuju u odnosu na one koji ne koriste seksualno agresivna ponašanja. Konkretno, ispitano je postoje li razlike u rodnim predrasudama, rizičnim ponašanjima, pritisku vršnjaka na seksualne odnose i osobinama ličnosti povezanim sa seksualnom agresijom između studenata koji koriste seksualno agresivna ponašanja i onih koji se u navedena ponašanja ne upuštaju. Rezultati su pokazali kako se navedene dvije skupine studenata razlikuju u svakoj ispitanoj varijabli za koju je i pretpostavljeno da će se s obzirom na nju razlikovati. Tako, studenti koji priznaju korištenje barem jedne strategije u svrhu prisile na seksualne odnose, u odnosu na studente koji ne koriste navedene strategije, pokazuju veći stupanj podržavanja rodnih predrasuda, problematičnije obrasce konzumiranja alkohola, veću spremnost upuštanja u seksualne odnose bez prethodnog obvezivanja, veći pritisak vršnjaka na upuštanje u seksualne odnose te izraženije osobine ličnosti povezane sa seksualnom agresijom (narcizam i psihopatija). Navedeno je u skladu

s prijašnjim istraživanjima (D'abreu i Krahe, 2014; Abbey i Jacques-Tiura, 2011; Abbey i sur., 2001).

U pogledu uloge rodnih predrasuda na razvoj seksualne agresije kod muškaraca, pokazalo se da okruženja koja podržavaju vjerovanja kako su moć, grubost, dominantnost, agresivnost te kompetitivnost značajke maskuliniteta mogu oblikovati muškarce koji pokazuju hostilnost prema karakteristikama povezanim s feminitetom te takvi muškarci mogu razviti hostilan stav prema ženama (Malamuth i sur., 1995). Budući da je u ovom istraživanju korištena skala rodnih predrasuda čije su tvrdnje formulirane kao mjera hostilnog seksizma, rezultati studenata upućuju na njihovu razinu hostilnosti prema ženama. Muškarci koji pokazuju veće pristajanje hostilnim vjerovanjima o ženama mogu koristiti prisilu na seksualne odnose kao jedan vid pokazivanja svoje nadmoći i kao način smanjivanja kontrole žena, uskraćujući im pravo na donošenje odluka (DeGue i sur., 2010). Tako, osjećaj hostilnosti prema ženama može biti povezan sa željom da im se pokaže „gdje im je mjesto“. Također, seksualna agresija može služiti muškarcima kao potvrda da žive u skladu s očekivanjima o muškoj superiornosti budući da prilikom seksualno agresivnih ponašanja koja predstavljaju vrlo osjetljivu situaciju, oni „vode glavnu riječ“ (Malamuth i sur., 1995). Navedeno vjerovanje da živimo u svijetu u kojem je muški spol superioran, može stvoriti percepciju kulturalnog odobravanja i opravdanja korištenja raznih seksualnih taktika u situacijama kada je muškarac suočen s partnericom koja mu pokazuje otpor na njegove pokušaje seksualnih aktivnosti.

Kada je riječ o konzumiranju alkohola, ono je prisutno u oko 50% svih slučajeva seksualno agresivnih ponašanja (Parkhill i Abbey, 2008). Jedan od načina na koji alkohol može povećati vjerojatnost za upuštanje u seksualno agresivna ponašanja jest preko slabljenja osjetljivosti razlikovanja ženinih afektivnih znakova (Farris, Treat i Viken, 2010). Tako konzumiranje alkohola može učiniti percepciju ženinih znakova manje točnom te povećati vjerojatnost pogrešnog identificiranja prijateljskog ponašanja žene kao seksualnog interesa. Također, muškarci povezuju konzumiranje alkohola s povećanom seksualnom uzbuđenošću te imaju tendenciju percipiranja žena koje piju alkoholna pića kao seksualno dostupnima (Parks i Scheidt, 2000). Upravo su navedena objašnjenja potencijalni odgovori na pitanje zašto se muškarci koji koriste razne strategije u svrhu prisile na seksualne odnose razlikuju u konzumiranju alkohola od muškaraca koji navedeni obrazac ponašanja ne pokazuju. Još jedno objašnjenje zašto alkohol povećava vjerojatnost seksualno agresivnog ponašanja govori o reakciji muškaraca na negativan odgovor žene nakon

njegovog iskazivanja želje za napredovanjem u seksualnom smislu. Muškarci mogu osjećati da ih je žena namjerno mamila i provocirala te opravdavaju korištenje sile kako bi dobili „ono što zaslužuju“ (Scully, 1991, prema Abbey, 2011).

Studenti koji koriste strategije kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose u usporedbi sa studentima koji takve strategije ne koriste, pokazuju veću spremnost na upuštanje u seksualne odnose bez emocionalnog obvezivanja, češće razmišljaju o ležernim seksualnim odnosima te imaju više seksualnih partnera. Također, istraživanja pokazuju kako se ranije upuštaju u spolne odnose te imaju više konsenzualnih seksualnih partnera (Abbey i sur., 2001). Pozitivni stavovi o ležernim seksualnim odnosima te lakše upuštanje u iste, povećavaju broj prilika za seksualnu agresiju (Abbey, McAuslan i Ross, 1998). Odnosno, muškarci koji imaju više seksualnih partnerica bez prethodnog emocionalnog obvezivanja, doživljavaju veći broj situacija u kojima su oni i žena sami i koje su potencijalno seksualne prirode.

Nadalje, kao što norme o kulturalno prihvatljivim ponašanjima mogu utjecati na ponašanje pojedinca, tako i norme bliskih skupina, vršnjaka, također utječu na njegovo ponašanje. Navedene skupine veoma su važne budući da pojedinci koji imaju nedoumica u odnosima sa ženama traže pomoć članova skupine kojoj pripadaju (Schwartz i DeKeseredy, 1997). Tako, studenti koji su postali članovi bratstva prilikom dolaska na studij, u većoj mjeri percipiraju da njihovi vršnjaci odobravaju prisilne seksualne odnose te percipiraju veći pritisak vršnjaka na spolne odnose (Kingree i Thompson, 2013). Navedeno pokazuje kako vršnjačke skupine svojim normama i potkrepljivanjem ponašanja koje smatraju prihvatljivim, utječu na svoje članove. Međutim, ponašanja koja navedene skupine smatraju prihvatljivim ne trebaju nužno biti i ispravna i bez štetnih posljedica za druge osobe. Tako, pozitivna reakcija grupe kao odgovor na seksualno agresivna ponašanja njenih članova može objasniti zašto studenti koji percipiraju veći pritisak vršnjaka na seksualne odnose, u većoj mjeri koriste razne strategije kako bi prisilili partnericu na seksualne odnose.

U pogledu utjecaja osobina ličnosti na razvoj seksualne agresije, ustanovljeno je da u osobine ličnosti koje su povezane sa seksualnom agresijom spadaju: niska emocionalnost i manjak empatije koje prati manipuliranje u interpersonalnim odnosima, površni šarm, devijantnost i impulzivni životni stil što sve zajedno predstavlja osobine ličnosti koje su povezane sa psihopatijom (Abbey i Jacques-Tiura, 2011). Nadalje, muškarci koji se

upuštaju u seksualno agresivna ponašanja pokazuju i narcistička vjerovanja (Ryan, 2004). Tako, oni mogu osjećati kako imaju pravo na seksualne odnose. Navedeni muškarci mogu vjerovati kako su prisilni seksualni odnosi prihvatljivi i zapravo ponekad i nužni kako bi se zadovoljile njihove seksualne potrebe te se može tvrditi da su narcistični u svojim seksualnim ponašanjima. Navedeno može objasniti zašto se osobe s izraženijim narcizmom i psihopatijom više upuštaju u seksualno agresivna ponašanja. Sve zajedno, manjak empatije i emocionalnosti u odnosima s drugima, manipuliranje i površni šarm, impulzivno ponašanje i seksualni narcizam, doprinose većem korištenju seksualno agresivnog ponašanja budući da navedeni pojedinci lakše koriste taktike manipuliranja i govorenja laži kako bi nagovorili drugu osobu na seksualne odnose te osjećaju opravdanost takvog ponašanja u svrhu vlastitog zadovoljstva.

Razlike između studenata koji ne koriste strategije, studenata koji koriste manje ozbiljne te onih koji koriste ozbiljnije strategije u svrhu seksualne agresije

Budući da je utvrđeno da postoji razlika između studenata koji koriste i onih koji ne koriste seksualnu agresiju, pokušalo se odgovoriti i na pitanje postoje li razlike između tri subgrupe sudionika, odnosno studenata koji ne koriste seksualno agresivna ponašanja, studenata koji koriste manje ozbiljne oblike seksualne agresije (verbalna prisila i mamljenje) i studenata koji koriste najozbiljnije oblike istog ponašanja (intoksikacija i fizička sila) u prihvaćanju rodnih predrasuda, rizičnim ponašanjima, pritisku vršnjaka na seksualne odnose te osobinama ličnosti povezanim sa seksualnom agresijom.

Utvrđeno je kako za većinu varijabli postoji razlika između studenata koji ne koriste strategije i obje subgrupe studenata koji koriste strategije sa svrhom prisile na seksualne odnose, dok razlike između dvije skupine studenata koji koriste strategije nisu dobivene. Međutim, navedeno ne vrijedi kada je narcizam u pitanju. Studenti koji ne koriste strategije pokazuju manje razine narcizma od studenata koji koriste ozbiljnije strategije kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose. Također, studenti koji koriste manje ozbiljne strategije pokazuju manje razine narcizma od onih koji koriste ozbiljnije strategije. DeGue i suradnici (2010) tvrde kako muškarci koji čine seksualno agresivna djela koristeći fizičku silu posjeduju posebnu kombinaciju visokorizičnih stavova, osobina ličnosti i iskustava koja im omogućuje korištenje fizičke sile kako bi postigli željeni seksualni kontakt bez obzira na posljedice s kojima bi se mogli susreti i oni i žrtve. U osobine ličnosti koje

navedeni autori spominju spada i pretjeran osjećaj vlastite važnosti što se podudara s konstruktom narcizma.

Nadalje, istraživanja pokazuju kako muškarci koji se upuštaju u ozbiljnije oblike seksualne agresije, u odnosu na one koji se upuštaju u manje ozbiljne oblike, pokazuju i više hostilnih stavova prema ženama (DeGue i sur., 2010; Abbey, i Jacques-Tiura, 2011). Dakle, muškarci koji iskorištavanju intoksiciranost druge osobe ili oni koji koriste fizičku silu kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose pokazuju više neprijateljskih stavova prema ženama. Navedeno potvrđuje feminističko stajalište o želji muškaraca za dominacijom nad ženama koja ih motivira da koriste takvu vrstu seksualno agresivnog ponašanja (Brownmiller, 1975, prema Zeigler-Hill i sur., 2013). Zapravo, fizičko prisiljavanje žene na seksualni odnos produkt je kulture koja je rodno stereotipizirana i koja prikazuje muškarce kao dominantan spol. Bitan faktor u razvijanju navedenih stavova jest obiteljsko okruženje u kojem je pojedinac odrastao. Naime, povijest obiteljskog nasilja te fizičko i seksualno zlostavljanje u djetinjstvu pridonose prihvaćanju nasilja nad ženama i pripadajućih vjerovanja te povećavaju vjerojatnost korištenja fizičke sile u budućim vezama (Lyndon i sur., 2007). Međutim, rezultati ovog istraživanja nisu pokazali da se subgrupa studenata koji pokazuju ozbiljnije i onih koji pokazuju manje ozbiljne oblike seksualne agresije razlikuju u rodnim predrasudama. Post hoc testom nakon izračunate jednosmjerne analize varijance dobivena je razlika jedino između subgrupe studenata koji nisu koristili niti jednu strategiju i studenata koji su koristili intoksikaciju i fizičku silu u svrhu prisile na seksualne odnose. Nadalje, neka istraživanja sugeriraju kako su stavovi o nasilju važniji u objašnjavanju seksualne agresije u usporedbi sa stavovima o egalitarnosti spolova (Moyano, Monge i Sierra, 2017). Tvrdnje na upitniku rodnih predrasuda formulirane su kao mjera hostilnog seksizma, međutim svaka tvrdnja ukazuje na odnos između muškaraca i žena koji nije egalitaran (*„Muškarci su sposobniji donositi važne odluke nego žene“*).

Što se tiče konzumacije alkohola, istraživanja dosljedno pokazuju kako studenti koji koriste intoksikaciju i fizičku silu kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose pokazuju učestalije i problematičnije konzumiranje alkohola u odnosu na one koji koriste verbalnu prisilu i mamljenje (Abbey, i Jacques-Tiura, 2011; Abbey i sur., 2001). Budući da muškarci osjećaju veće pravo na seksualne odnose ukoliko su u dugotrajnom partnerskom odnosu, postoji mogućnost da češće koriste verbalnu prisilu i mamljenje kako bi nagovorili svoju partnericu na seksualne odnose, a ne ozbiljnije oblike seksualne agresije, kao što je

intoksiciranje partnerice (Lyndon i sur., 2007). S druge strane, kod situacija ležernih odlazaka na spojeve, partneri još uvijek ne znaju mnogo informacija jedno o drugom te se često nalaze u socijalnim situacijama koje uključuju alkohol (barovi, zabave). Upravo u takvim okruženjima postoji veći rizik za korištenje fizičke sile u svrhu prisile druge osobe na seksualne odnose (Ullman, 2003). Međutim u ovom istraživanju nije dobivena razlika u konzumaciji alkohola između studenata koji su koristili verbalnu prisilu i mamljenje kao taktike prisile na seksualne odnose i studenata koji koristili intoksiciranost i fizičku silu s istim ciljem. Možda bi korištenje mjera za situacijsko konzumiranje alkohola dovelo do pretpostavljenog rezultata. Naime, neka istraživanja pokazuju kako pojedinci koji koriste intoksikaciju druge osobe sa svrhom iskorištavanja iste ne pokazuju učestalije konzumiranje alkohola općenito, već konzumiraju više alkohola tijekom interakcija sa žrtvom seksualne agresije te izjavljuju o većim razinama intoksikacije u odnosu na pojedince koji koriste strategije verbalne prisile (Abbey i Jacques-Tiura, 2011).

Dakle, pretpostavka o postojanju razlike između studenata koji koriste verbalnu prisilu i mamljenje kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose i studenata koji koriste intoksikaciju i fizičku silu u prihvaćanju rodni predrasuda, rizičnim ponašanjima vršnjačkom pritisku na seksualne odnose i osobinama ličnosti povezanim sa seksualnom agresijom nije potvrđena. Međutim, zanimljiv je podatak da su 42 studenta od 45 koji su koristili ozbiljnije strategije prisile na seksualne odnose zabilježili i korištenje barem jedne od manje ozbiljnih strategija. Tako, 93.33% studenata koji koriste intoksikaciju i fizičku silu kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose, koriste i manje ozbiljne strategije-verbalnu prisilu i mamljenje.

DeGue i DiLillo (2004) sugeriraju kako postoji mogućnost da manje ozbiljni oblici služe kao prekursor ozbiljnijim oblicima seksualne agresije. Odnosno, studenti koji koriste verbalnu prisilu ili mamljenje, u nekom trenutku mogu početi koristiti i intoksikaciju ili fizičku silu kako bi natjerali drugu osobu na seksualne odnose. Međutim, još uvijek se ne zna mnogo o odnosu između navedene dvije vrste seksualne agresije. Postoji mogućnost da opetovano upuštanje u manje ozbiljne oblike seksualne agresije stvara pozitivnu percepciju o prisiljavanju druge osobe na seksualne odnose što tada povećava vjerojatnost za upuštanje u ozbiljnije oblike seksualne agresije u budućnosti. Ono što je također moguće je da prisutnost određenih faktora (na primjer, hostilnosti prema ženama, promiskuitetnog ponašanja, povijesti korištenja manje ozbiljnih oblika seksualne agresije, zlostavljanja u djetinjstvu) povećava vjerojatnost upuštanja u ozbiljnije oblike seksualne agresije.

Kombinacija intenziteta prisutnosti takvih faktora može utjecati na to hoće li se osoba upustiti i u ozbiljnije oblike seksualne agresije.

Odnos broja korištenih strategija i rodnih predrasuda, osobina ličnosti povezanih sa seksualnom agresijom, rizičnih ponašanja te utjecaja vršnjaka

Broj korištenih strategija u svrhu seksualno agresivnog ponašanja, uz učestalost korištenja, jedan je od indikatora upuštanja u navedena ponašanja. Tako, pojedinci koji koriste veći broj strategija kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose, trebali bi pokazivati i veće pristajanje rodnim predrasudama, veće upuštanje u rizična ponašanja, percipirati veći pritisak vršnjaka na seksualne odnose te pokazivati više osobina povezanih sa seksualnom agresijom (Thompson i sur., 2013; Abbey i sur., 2011). Navedeno je i potvrđeno. Studenti koji su izvijestili o korištenju većeg broja različitih strategija pokazivali su i veće prihvaćanje rodnih predrasuda, imali su izraženije osobine ličnosti narcizma i psihopatije, pokazivali su problematičnije obrasce konzumiranja alkohola i veću spremnost na upuštanje u seksualne odnose bez obvezivanja te su također osjećali veći pritisak vršnjaka na spolne odnose. Dobivene su i pozitivne povezanosti između svih mjerenih varijabli, s iznimkom povezanosti rodnih predrasuda i rizičnih ponašanja (konzumiranje alkohola, socioseksualnost). Nakon utvrđenih povezanosti između ispitanih varijabli i broja korištenih strategija seksualne agresije, pokušao se utvrditi doprinos pojedinih skupina varijabli u objašnjenju individualnih razlika u broju korištenih strategija.

Doprinos rodnih predrasuda, osobina ličnosti povezanih sa seksualnom agresijom, rizičnih ponašanja te vršnjačkog utjecaja objašnjenju individualnih razlika u broju korištenih strategija

S ciljem provjere doprinosa stavova i osobina ličnosti (rodne predrasude, narcizam, psihopatija), rizičnih ponašanja (konzumacija alkohola i socioseksualnost) te utjecaja vršnjaka (pritisak vršnjaka na seksualne odnose) objašnjenju individualnih razlika u broju korištenih strategija provedena je hijerarhijska regresijska analiza. Rezultati provedene analize ukazuju da osobine ličnosti (narcizam i psihopatija), ali ne i rodne predrasude, imaju značajan doprinos u objašnjenju broja korištenih strategija u prvom koraku analize. Navedeno sugerira kako studenti s izraženijim narcizmom i psihopatijom, koriste veći broj strategija u svrhu prisile druge osobe na seksualne odnose. Navedene osobine ličnosti omogućuju pojedincu koji se upušta u seksualno agresivna ponašanja set vještina koje mu pomažu u olakšanom upuštanju u takva ponašanja. Na primjer, aspekt socijalne moći koju

podrazumijeva psihopatija pretpostavlja i sposobnost i želju pojedinca da manipulira drugima koristeći površni šarm, odnosno one karakteristike koje pridonose uspješnom korištenju verbalnih taktika (DeGue i sur., 2010). Izraženost psihopatskih karakteristika značajan su prediktor u prvom koraku analize, dok je narcizam značajan prediktor broja korištenih strategija u sva tri koraka. Narcizam pretpostavlja visoku orijentiranost na sebe i pretjeran osjećaj vlastite važnosti te stoga pojedinci koji pokazuju takvo gledište o sebi koriste više strategija seksualne agresije budući da smatraju kako je korištenje navedenih strategija prihvatljivo u svrhu zadovoljenja njihovih seksualnih potreba, odnosno da je njihovo zadovoljstvo njihovo pravo (Ryan, 2004).

Iako su rodne predrasude dio konstrukta hostile maskuliniteti koji se konzistentno pojavljuje kao prediktor seksualne agresije, one se nisu pokazale značajnim prediktorom broja korištenih strategija ni u jednom koraku hijerarhijske analize. Jedan od razloga može biti činjenica da se u ovom istraživanju nije radilo o predikciji broja i učestalosti korištenja seksualnih strategija u svrhu prisile na seksualne odnose, već samo o predikciji broja korištenih strategija. Mjerenje seksualne agresije na način kako se to činilo u većini istraživanja iste teme nije bilo moguće zbog korištene skale. Naime, Skala seksualnih strategija mjeri koje su strategije korištene te daje podatak o broju različitih korištenih strategija, bez podatka o učestalosti korištenja pojedine strategije. Nadalje, budući da su neka istraživanja utvrdila kako više neprijateljskih stavova prema ženama pokazuju pojedinci koji koriste strategije koje uključuju fizičku silu (Abbey i Jacques-Tiura, 2011), moguće je da se rodne predrasude nisu pokazale značajnim prediktorom broja korištenih strategija zato što većina strategija iz Skale seksualnih strategija spada u skupinu verbalne prisile i primamljivanja te korištenja autoriteta i starije dobi.

Još jedan mogući razlog zbog kojeg se rodne predrasude nisu pokazale relevantnim prediktorom broja korištenih strategija jest fakultetsko okruženje studenata koji su popunjavali upitnik. Naime, Abbey i suradnici (2007) tvrde da je hostilnost prema ženama značajan prediktor seksualne agresije u okruženjima studenata koje karakteriziraju bratstva. U takvim se okruženjima studenti koji pokazuju neprijateljstvo prema ženama i gledaju ih kao seksualne objekte drže zajedno u izdvojenim socijalnim skupinama te potkrepljuju navedena zajednička uvjerenja. Međutim, na ovim prostorima ne postoje takve skupine studenata.

Rizična ponašanja, u koja spadaju konzumiranje alkohola i socioseksualnost pokazala su se značajnim prediktorima broja korištenih strategija u drugom, i u posljednjem koraku analize. Studenti koji pokazuju problematičnije obrasce konzumiranja alkohola te oni koji su spremniji upustiti se u seksualne odnose s drugom osobom bez emocionalne bliskosti, koriste i više različitih strategija kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose. Postoji mogućnost da studenti koji konzumiraju veće količine alkohola, koriste i više strategija kako bi pokušali nagovoriti drugu osobu na seksualne odnose koristeći konzumirani alkohol kao izgovor za takvo ponašanje (Abbey i sur., 2001).

Nadalje, studenti koji pokazuju pozitivnije stavove o usputnim seksualnim odnosima, češće razmišljanje o seksualnim odnosima te veći ostvareni i predviđeni broj seksualnih partnera, koriste veći broj strategija kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose. Pojedinci koji pokazuju manju tendenciju emocionalne bliskosti prije upuštanja u seksualne odnose mogu zapravo imati problem u ostvarivanju i održavanju intimnosti s drugima, naročito u seksualnim vezama (Wheeler i sur., 2002). Navedeno može pridonijeti manipulativnom ponašanju navedenih pojedinaca budući da oni na seksualne odnose gledaju kao na seksualno osvajanje. Upravo zbog navedenog, studenti koji pokazuju visoku spremnost na upuštanje u seksualne odnose bez obvezivanja partnerici, na nju mogu gledati kroz ideju o seksualnom osvajanju i koristiti više različitih strategija kako bi ostvarili naumljeno.

U posljednjem koraku, uvedena je varijabla koja predstavlja utjecaj vršnjaka- pritisak vršnjaka na seksualne odnose, i koja se pokazala kao značajan prediktor broja korištenih strategija. Dakle, studenti koji percipiraju veći pritisak vršnjaka na seksualne odnose, koriste i više strategija kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose. Vršnjaci koji predstavljaju izvor socijalne podrške pojedincu i kojima se on obraća s pitanjima o vezama i seksualnim odnosima, također mogu stvarati pritisak pojedincu, predstavljajući mu upuštanje u seksualne odnose kao znak maskuliniteta i seksualnog osvajanja (Schwartz i DeKeseredy, 1997). Pojedinci koji percipiraju naveden pritisak mogu početi koristiti razne strategije kako bi imali čim više seksualnih odnosa, odnosno kako bi uspjeli dokazati vlastitu maskulinitet.

Kada se uzmu u obzir sve prediktorske varijable, navedene objašnjavaju 17% varijance broja korištenih strategija. Budući da su hostilna maskulinitet i impersonalni seksualni odnosi prema modelu konfluencije prediktori seksualne agresije, pretpostavljalo se da će rodne predrasude kao dio konstrukta hostile maskuliniteta i socioseksualnost kao dio

konstrukta impersonalnih seksualnih odnosa, značajno doprinijeti objašnjenju broja korištenih strategija, međutim navedeno je dobiveno samo za socioseksualnost. Zatim, sukladno prijašnjim istraživanjima, navedenom objašnjenju pretpostavljen je i značajan doprinos konzumacije alkohola, pritiska vršnjaka na seksualne odnose i osobina ličnosti povezanih sa seksualnom agresijom (narcizam i psihopatija). Navedeno nije potvrđeno jedino za psihopatiju koja se nije pokazala kao značajan prediktor broja korištenih strategija.

Bitno je naglasiti kako se u ovom istraživanju gledao doprinos mjerenih varijabli objašnjenju broja korištenih strategija, dok se u većini ostalih istraživanja (zbog korištenja SES upitnika) mjeri doprinos objašnjenju i broja i učestalosti korištenja strategija.

Ograničenja provedenog istraživanja i prijedlozi za buduća istraživanja

Iako je prednost ovog istraživanja relativno velik uzorak muških ispitanika, upravo je zbog načina provođenja istraživanja ograničena njegova reprezentativnost. Naime, istraživanje je izvršeno online putem što otvara mogućnost pristranosti u profilu muškaraca koji su pristali, kao i onih koji nisu pristali sudjelovati u istraživanju. Odnosno, pitanje je može li odbijanje sudjelovanja u ovom istraživanju biti pokazatelj prikrivene seksualne agresije. Također, istraživanje online putem olakšava odbijanje sudjelovanja ili odustajanje od istraživanja. U online istraživanjima upitna je i usredotočenost sudionika koja se ne može kontrolirati te je pitanje koliko su pomno sudionici odgovarali na pojedine tvrdnje i pitanja u upitniku. Još jedan problem mogla bi biti smanjena odgovornost sudionika zbog anonimnosti istraživanja te sukladno tome moguće neiskreno odgovaranje na pitanja. Zatim, ispitivanje putem skala samoprocjene ovako osjetljive teme može biti upitne valjanosti budući da uvelike ovisi o pojedinčevoj sposobnosti introspekcije te spremnosti na davanje iskrenih odgovora.

Nadalje, provedeno istraživanje oslanja se uglavnom na prediktore na individualnoj razini, međutim, proširenje istraživanja na situacijske ili biološke varijable moglo bi pridonijeti boljem objašnjenju seksualno agresivnih ponašanja. Bolje razumijevanje prediktora seksualne agresije pomoglo bi i u razlikovanju faktora rizika koji su specifični samo za pojedince koji se upuštaju u manje ozbiljne oblike prisile od onih koji su karakteristični za pojedince koji koriste ozbiljnije strategije. Također, velik doprinos u objašnjenju seksualne agresije imala bi i longitudinalna istraživanja. Praćenjem, kroz određeno vremensko razdoblje, pojedinaca koji se upuštaju u seksualne odnose samo ako je on konsenzualan te

pojedinaца koji koriste verbalnu prisilu i mamljenje kako bi prisilili drugu osobu na seksualne odnose, može odgovoriti na pitanje o faktorima koji pridonose prijelazu iz korištenja navedenih strategija na korištenje ozbiljnijih strategija poput fizičke sile.

Jedno ograničenje provedenog istraživanja predstavljaju korišteni mjerni instrumenti. Za bolje razumijevanje i bolju predikciju seksualne agresije bilo bi poželjno koristiti sve mjere koje pretpostavlja model konfluencije (na primjer, korištenje mjera seksualne dominantnosti, hostilnosti prema ženama i prihvaćanja mitova o silovanju kako bi se izmjerio konstrukt hostile maskuliniteti). Također, mjerenje seksualne agresije Skalom seksualnih strategija ne daje podatak o učestalosti korištenja strategija. Međutim, budući da su prepoznate mnoge prednosti navedene skale u usporedbi s Upitnikom seksualnih iskustava (*Sexual Experience Survey*), možda bi najpovoljnije rješenje bilo kombinacija prednosti navedenih skala i stvaranje novog instrumenta za mjerenje seksualne agresije.

Važno je napomenuti kako je daljnje proučavanje seksualne agresije od velike važnosti. Naime, bolje razumijevanje seksualne agresije pomoglo bi u osmišljavanju preventivnih programa kojima bi se mogla smanjiti prevalencija korištenja raznih načina prisiljavanja druge osobe na seksualne odnose. Tako, poželjno bi bilo učiti o prikladnosti korištenja pojedinih vještina (na primjer, šarma) koje su možda korisne i prihvatljive u nekim socijalnim situacijama, ali koje se nipošto ne bi smjele koristiti u svrhu iskorištavanja ili nagovaranja druge osobe na seksualne odnose. Iako u ovom istraživanju nije kontrolirana, rezultati na mjerama socijalne poželjnosti ukazuju na nisku negativnu povezanost s odgovorima na mjerama seksualne agresije (Strang i sur., 2013). Međutim, Strang i suradnici (2013) naglašavaju kako je tako niska povezanost iznenađujuća kada se u obzir uzme devijantna priroda seksualno agresivnog ponašanja. Navedeno sugerira kako postoji mogućnost da je veća prijetnja mjerenju seksualne agresije nenamjerno nepriznavanje korištenja seksualne agresije, a ne ono svjesno i namjerno. Jedan od primjera navedenog predstavlja Koss (1988, prema Berkowitz 1992) koja je već u počecima istraživanja seksualne agresije utvrdila kako muškarci koji su izvršili seksualni napad, svoje ponašanje nisu definirali kao silovanje te su tvrdili kako je žrtva bila jednako odgovorna za taj događaj koliko i oni. Upravo zbog toga bitni su edukativni i preventivni programi koji preispituju vjerovanja pojedinaca. Ukoliko bi se vjerovanja pojedinaca o djelovanju alkohola, upuštanju u impersonalne seksualne odnose i slično, kao uobičajenim dijelovima seksualnog života poljuljala, možda bi se upravo na taj način smanjio rizik za upuštanje u seksualno agresivna ponašanja.

Unatoč ograničenjima provedenog istraživanja, njegovi rezultati otvaraju vrata novim spoznajama sa svrhom boljeg razumijevanja osobnih, situacijskih i drugih činitelja koji doprinose korištenju seksualne agresije među studentima na ovim prostorima.

ZAKLJUČCI

1. Studenti koji se upuštaju u seksualno agresivna ponašanja razlikuju se od studenata koji se u navedena ponašanja ne upuštaju u rodnim predrasudama, rizičnim ponašanjima (konzumacija alkohola i socioseksualnost), osobinama ličnosti povezanima sa seksualnom agresijom (narcizam i psihopatija) te percipiranom pritisku od strane vršnjaka na seksualne odnose. Studenti koji su koristili barem jednu strategiju u svrhu prisile na seksualne odnose, u odnosu na studente koji nisu koristili niti jednu strategiju, pokazuju veće pristajanje rodnim predrasudama, veće upuštanje u rizična ponašanja, percipiraju veći pritisak vršnjaka na seksualne odnose te imaju izraženije osobine ličnosti povezane sa seksualnom agresijom.

2. Studenti koji koriste manje ozbiljne strategije prisile na seksualne odnose ne razlikuju se od studenata koji koriste ozbiljnije strategije u prihvaćaju rodnih predrasuda, konzumiranju alkohola, socioseksualnosti, percipiranom pritisku vršnjaka na seksualne odnose te u izraženosti psihopatskih značajki. Studenti koji koriste verbalnu prisilu i mamljenje razlikuju se od studenata koji koriste intoksikaciju i fizičku silu u izraženosti osobine narcizma. Studenti koji koriste ozbiljnije strategije u svrhu seksualne agresije pokazuju više karakteristika narcizma u odnosu na studente koji koriste manje ozbiljne strategije.

3. Korelacijskim analizama utvrđeno je da studenti koji koriste veći broj različitih strategija u svrhu prisile druge osobe na seksualne odnose pokazuju veće prihvaćanje rodnih predrasuda, problematičniju konzumaciju alkohola te veću spremnost na upuštanje u seksualne odnose bez emocionalne bliskosti, veći percipiran pritisak vršnjaka na seksualne odnose te više značajki psihopatije i narcizma.

4. Provjeraom relativnih doprinosa stavova i osobina ličnosti (rodne predrasude, narcizam i psihopatija), rizičnih ponašanja (konzumacija alkohola i socioseksualnost) te vršnjačkog utjecaja (vršnjački pritisak na seksualne odnose) objašnjenju individualnih razlika u broju korištenih strategija sa svrhom seksualne prisile, utvrđeno je da narcizam, konzumacija alkohola, socioseksualnost i pritisak vršnjaka na spolne odnose imaju značajan doprinos objašnjenju broja korištenih strategija. Tako studenti s izraženijim narcizmom i oni koji pokazuju problematičnije obrasce konzumacije alkohola te pokazuju veću spremnost na upuštanje u ležerne seksualne odnose bez emocionalne bliskosti i percipiraju veći pritisak vršnjaka na seksualne odnose, koriste veći broj različitih strategija. Svi prediktori zajedno objasnili su 17% ukupne varijance broja korištenih strategija.

LITERATURA

- Abbey, A. (2011). Alcohol's role in sexual violence perpetration: Theoretical explanations, existing evidence and future directions. *Drug and alcohol review*, 30(5), 481-489.
- Abbey, A. (2002). Alcohol-related sexual assault: A common problem among college students. *Journal of Studies on Alcohol, supplement*, (14), 118-128.
- Abbey, A., Buck, P. O., Zawacki, T. i Saenz, C. (2003). Alcohol's effects on perceptions of a potential date rape. *Journal of Studies on Alcohol*, 64(5), 669-677.
- Abbey, A., Clinton-Sherrod, A. M., McAuslan, P., Zawacki, T. i Buck, P. O. (2003). The relationship between the quantity of alcohol consumed and the severity of sexual assaults committed by college men. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(7), 813-833.
- Abbey, A., i Jacques-Tiura, A. J. (2011). Sexual assault perpetrators' tactics: Associations with their personal characteristics and aspects of the incident. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(14), 2866-2889.
- Abbey, A., Jacques-Tiura, A. J. i LeBreton, J. M. (2011). Risk factors for sexual aggression in young men: An expansion of the confluence model. *Aggressive Behavior*, 37(5), 450-464.
- Abbey, A., McAuslan, P. i Ross, L. T. (1998). Sexual assault perpetration by college men: The role of alcohol, misperception of sexual intent, and sexual beliefs and experiences. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 17(2), 167-195.
- Abbey, A., McAuslan, P., Zawacki, T., Clinton, A. M. i Buck, P. O. (2001). Attitudinal, experiential, and situational predictors of sexual assault perpetration. *Journal of interpersonal violence*, 16(8), 784-807.
- Abbey, A., Parkhill, M. R. i Koss, M. P. (2005). The effects of frame of reference on responses to questions about sexual assault victimization and perpetration. *Psychology of Women Quarterly*, 29(4), 364-373.
- Abbey, A., Parkhill, M. R., BeShears, R., Clinton-Sherrod, A. M. i Zawacki, T. (2006). Cross-sectional predictors of sexual assault perpetration in a community sample of

- single African American and Caucasian men. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 32(1), 54-67.
- Abbey, A., Parkhill, M. R., Clinton-Sherrod, A. M. i Zawacki, T. (2007). A comparison of men who committed different types of sexual assault in a community sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(12), 1567-1580.
- Abbey, A., Wegner, R., Woerner, J., Pegram, S. E. i Pierce, J. (2014). Review of survey and experimental research that examines the relationship between alcohol consumption and men's sexual aggression perpetration. *Trauma, Violence, & Abuse*, 15(4), 265-282.
- Abbey, A., Zawacki, T., Buck, P. O., Clinton, A. M. i McAuslan, P. (2004). Sexual assault and alcohol consumption: What do we know about their relationship and what types of research are still needed?. *Aggression and Violent Behavior*, 9(3), 271-303.
- Ajduković, D., Löw, A. i Sušac, N. (2011). Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačkim vezama. *Ljetopis socijalnog rada*, 18(3), 527-553.
- Arambašić, V., Miškulin, M. i Matić, M. (2015). Učestalost konzumacije alkohola među studentima Sveučilišta u Osijeku, te njezina moguća povezanost sa stradavanjem studenata u prometnim nesrećama. *Medica Jadertina*, 44(3-4), 131-137.
- Armstrong, E. A., Hamilton, L. i Sweeney, B. (2006). Sexual assault on campus: A multilevel, integrative approach to party rape. *Social Problems*, 53(4), 483-499.
- Berkowitz, A. (1992). College men as perpetrators of acquaintance rape and sexual assault: A review of recent research. *Journal of American College Health*, 40(4), 175-181.
- Bezinović, P., Pokrajac-Bulian, A., Smojver-Ažić, S. i Živčić-Bećirević, I. (1998). Struktura i zastupljenost dominantnih psiholoških problema u studentskoj populaciji. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 7(4-5), 525-541.
- Bijelić, N. (2011). Muškarci i rodna ravnopravnost u Hrvatskoj: rezultati istraživanja. *Zagreb: IMAGES, Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva*.
- Burt, M. R. (1980). Cultural myths and supports for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(2), 217-230.

- Bushman, B. J., Bonacci, A. M., Van Dijk, M. i Baumeister, R. F. (2003). Narcissism, sexual refusal, and aggression: Testing a narcissistic reactance model of sexual coercion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(5), 1027-1040.
- Carr, J. L., i VanDeusen, K. M. (2004). Risk factors for male sexual aggression on college campuses. *Journal of Family Violence*, 19(5), 279-289.
- Coid, J., Yang, M., Ullrich, S., Roberts, A. i Hare, R. D. (2009). Prevalence and correlates of psychopathic traits in the household population of Great Britain. *International Journal of Law and Psychiatry*, 32(2), 65-73.
- Cranney, S. (2015). The relationship between sexual victimization and year in school in US colleges: investigating the parameters of the “Red Zone”. *Journal of Interpersonal Violence*, 30(17), 3133-3145.
- D'abreu, L. C. F. i Krahé, B. (2014). Predicting sexual aggression in male college students in Brazil. *Psychology of Men & Masculinity*, 15(2), 152-162.
- D'Abreu, L. C. F., Krahé, B. i Bazon, M. R. (2013). Sexual aggression among Brazilian college students: prevalence of victimization and perpetration in men and women. *Journal of Sex Research*, 50(8), 795-807.
- Davis, K. C., Stoner, S. A., Norris, J., George, W. H. i Masters, N. T. (2009). Women's awareness of and discomfort with sexual assault cues: Effects of alcohol consumption and relationship type. *Violence Against Women*, 15(9), 1106-1125.
- DeGue, S. i DiLillo, D. (2005). “You would if you loved me”: Toward an improved conceptual and etiological understanding of nonphysical male sexual coercion. *Aggression and Violent Behavior*, 10(4), 513-532.
- DeGue, S. i DiLillo, D. (2004). Understanding perpetrators of nonphysical sexual coercion: Characteristics of those who cross the line. *Violence and Victims*, 19, 673–688.
- DeGue, S., DiLillo, D. i Scalora, M. (2010). Are all perpetrators alike? Comparing risk factors for sexual coercion and aggression. *Sexual Abuse*, 22(4), 402-426.
- Farris, C., Treat, T. A. i Viken, R. J. (2010). Alcohol alters men's perceptual and decisional processing of women's sexual interest. *Journal of Abnormal Psychology*, 119(2), 427-432.

- Franklin, C. A. (2011). An investigation of the relationship between self-control and alcohol-induced sexual assault victimization. *Criminal Justice and Behavior*, 38, 263-285.
- Franklin, C. A., Bouffard, L. A. i Pratt, T. C. (2012). Sexual assault on the college campus: Fraternity affiliation, male peer support, and low self-control. *Criminal Justice and Behavior*, 39(11), 1457-1480.
- George, W. H. i Stoner, S. A. (2000). Understanding acute alcohol effects on sexual behavior. *Annual Review of Sex Research*, 11(1), 92-124.
- Graham, K., Bernards, S., Wayne Osgood, D., Abbey, A., Parks, M., Flynn, A., Dumas, T. i Wells, S. (2014). "Blurred lines?" Sexual aggression and barroom culture. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 38(5), 1416-1424.
- Grose, R. G., Grabe, S. i Kohfeldt, D. (2014). Sexual education, gender ideology, and youth sexual empowerment. *The Journal of Sex Research*, 51(7), 742-753.
- Gross, A. M., Winslett, A., Roberts, M. i Gohm, C. L. (2006). An examination of sexual violence against college women. *Violence Against Women*, 12(3), 288-300.
- Harris, G. T., Rice, M. E., Hilton, N. Z., Lalumière, M. L. i Quinsey, V. L. (2007). Coercive and precocious sexuality as a fundamental aspect of psychopathy. *Journal of Personality Disorders*, 21(1), 1-27.
- Jewkes, R., Dunkle, K., Koss, M. P., Levin, J. B., Nduna, M., Jama, N. i Sikweyiya, Y. (2006). Rape perpetration by young, rural South African men: Prevalence, patterns and risk factors. *Social Science & Medicine*, 63(11), 2949-2961.
- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2014). Introducing the short dark triad (SD3) a brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21(1), 28-41.
- Kamenov, Ž. (2011). Stavovi, predrasude i uvjerenja o uzrocima rodne diskriminacije. U Ž. Kamenov & B. Galić (ur.). *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj: Istraživanje „Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj*, 92-111.

- Kardum, I., Gračanin, A. i Hudek-Knežević, J. (2006). Odnos crta ličnosti i stilova privrženosti s različitim aspektima seksualnosti kod žena i muškaraca. *Psihologijske teme*, 15(1), 101-128.
- Kingree, J. B. i Thompson, M. P. (2013). Fraternity membership and sexual aggression: An examination of mediators of the association. *Journal of American College Health*, 61(4), 213-221.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. Third edition. New York: Guilford Press.
- Koss, M. P., Abbey, A., Campbell, R., Cook, S., Norris, J., Testa, M., Ullman S., West, C. I White, J. (2007). Revising the SES: A collaborative process to improve assessment of sexual aggression and victimization. *Psychology of Women Quarterly*, 31(4), 357-370.
- Koss, M. P., Gidycz, C. A. i Wisniewski, N. (1987). The scope of rape: incidence and prevalence of sexual aggression and victimization in a national sample of higher education students. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55(2), 162-170.
- Kovačević, V. (1979). Psihološke i sociološke determinante nasilničkog ponašanja. *Defektologija*, 15(1), 45-64.
- Krahé, B. i Berger, A. (2013). Men and women as perpetrators and victims of sexual aggression in heterosexual and same-sex encounters: A study of first-year college students in Germany. *Aggressive Behavior*, 39(5), 391-404.
- Krahé, B., Berger, A., Vanwesenbeeck, I., Bianchi, G., Chliaoutakis, J., Fernández-Fuertes, A. A., Fuertes, A., Gaspar de Matos, M., Hadjigeorgiou, E., Haller, B., Hellemans, S., Izdebski, Z., Kouta, C., Meijnckens, D., Murauskiene, L., Papadakaki, M., Ramiro, L., Reis, M., Symons, K., Tomaszewska, P., Vicario-Molina, I. i Zygadlo, A. (2015). Prevalence and correlates of young people's sexual aggression perpetration and victimisation in 10 European countries: a multi-level analysis. *Culture, Health & Sexuality*, 17(6), 682-699.
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L. i Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health. *The Lancet*, 360(9339), 1083-1088.

- Kuperberg, A. i Padgett, J. E. (2015). Dating and Hooking Up in College: Meeting Contexts, Sex, and Variation by Gender, Partner's Gender, and Class Standing. *Journal of Sex Research*, 52(5), 517–531.
- Lawyer, S., Resnick, H., Bakanic, V., Burkett, T. i Kilpatrick, D. (2010). Forcible, drug-facilitated, and incapacitated rape and sexual assault among undergraduate women. *Journal of American College Health*, 58(5), 453-460.
- Lindgren, K. P., Parkhill, M. R., George, W. H. i Hendershot, C. S. (2008). Gender differences in perceptions of sexual intent: A qualitative review and integration. *Psychology of Women Quarterly*, 32(4), 423-439.
- Lukšić, M. (2016). *Obilježja počinitelja seksualnih delikata*. Doktorska disertacija, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
- Lyndon, A. E., White, J. W. i Kadlec, K. M. (2007). Manipulation and force as sexual coercion tactics: Conceptual and empirical differences. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 33(4), 291-303.
- Malamuth, N. M. (2003). Criminal and noncriminal sexual aggressors. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 989(1), 33-58.
- Malamuth, N. M., Addison, T. i Koss, M. (2000). Pornography and sexual aggression: Are there reliable effects and can we understand them? *Annual Review of Sex Research*, 11(1), 26-91.
- Malamuth, N. M., Heavey, C. L. i Linz, D. (1996). The confluence model of sexual aggression: Combining hostile masculinity and impersonal sex. *Journal of Offender Rehabilitation*, 23(3-4), 13-37.
- Malamuth, N. M., Linz, D., Heavey, C. L., Barnes, G. i Acker, M. (1995). Using the confluence model of sexual aggression to predict men's conflict with women: A 10-year follow-up study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(2), 353-369.

- Malamuth, N. M., Sockloskie, R. J., Koss, M. P. i Tanaka, J. S. (1991). Characteristics of aggressors against women: Testing a model using a national sample of college students. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59(5), 670-681.
- Martinjak, D. (2010). Utjecaj nekih obilježja situacija na način počinjenja kaznenog djela silovanja. *Policija i sigurnost*, 19(3), 298-308.
- McDermott, R. C., Kilmartin, C., McKelvey, D. K. i Kridel, M. M. (2015). College male sexual assault of women and the psychology of men: Past, present, and future directions for research. *Psychology of Men & Masculinity*, 16(4), 355-366.
- Moyano, N., Monge, F. S. i Sierra, J. C. (2017). Predictors of sexual aggression in adolescents: Gender dominance vs. rape supportive attitudes. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, 9(1), 25-31.
- Muehlenhard, C. L., Humphreys, T. P., Jozkowski, K. N. i Peterson, Z. D. (2016). The complexities of sexual consent among college students: A conceptual and empirical review. *The Journal of Sex Research*, 53(4-5), 457-487.
- Muñoz, L. C., Khan, R. i Cordwell, L. (2011). Sexually coercive tactics used by university students: A clear role for primary psychopathy. *Journal of Personality Disorders*, 25(1), 28-40.
- Murnen, S. K. i Kohlman, M. H. (2007). Athletic participation, fraternity membership, and sexual aggression among college men: A meta-analytic review. *Sex Roles*, 57(1-2), 145-157.
- Palmer, R. S., McMahon, T. J., Rounsaville, B. J. i Ball, S. A. (2010). Coercive sexual experiences, protective behavioral strategies, alcohol expectancies and consumption among male and female college students. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(9), 1563-1578.
- Parkhill, M. R. i Abbey, A. (2008). Does alcohol contribute to the confluence model of sexual assault perpetration? *Journal of Social and Clinical Psychology*, 27(6), 529-554.

- Parkhill, M. R., Abbey, A. i Jacques-Tiura, A. J. (2009). How do sexual assault characteristics vary as a function of perpetrators' level of intoxication? *Addictive Behaviors*, 34(3), 331-333.
- Parks, K. A. i Scheidt, D. M. (2000). Male bar drinkers' perspective on female bar drinkers. *Sex Roles*, 43(11-12), 927-941.
- Patterson, G. R., DeBaryshe, B. D. i Ramsey, E. (1990). A developmental perspective on antisocial behavior. *American Psychologist*, 44, 329-335.
- Quinn, B. A. (2002). Sexual harassment and masculinity: The power and meaning of "girl watching". *Gender & Society*, 16(3), 386-402.
- Radačić, I. (2012). Kazneno djelo silovanja: pitanja definicije,(ne) odgovornosti za otklonjivu zabludu o pristanku i postojanje rodnih stereotipa u sudskom postupku na primjeru prakse županijskog suda u Zagrebu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 19(1), 105-125.
- Ramirez, I. L. i Straus, M. A. (2006). The effect of question order on disclosure of intimate partner violence: An experimental test using the conflict tactics scales. *Journal of Family Violence*, 21(1), 1-9.
- Rittossa, D. i Martinović, I. (2014). Spolni odnošaj bez pristanka i silovanje- teorijski i praktični problemi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 21(2), 509-548.
- Ryan, K. M. (2004). Further evidence for a cognitive component of rape. *Aggression and Violent Behavior*, 9(6), 579-604.
- Schwartz, M. D. i DeKeseredy, W. (1997). *Sexual assault on the college campus: The role of male peer support*. California: Sage Publications.
- Sheffield, C. J. (1987). *Sexual terrorism: The social control of women*. California: Sage Publications.
- Simpson, J. A. i Gangestad, S. W. (1991). Individual differences in sociosexuality: Evidence for convergent and discriminant validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 870-883.

- Stormo, K. J., Lang, A. R. i Stritzke, W. G. (1997). Attributions about acquaintance rape: The role of alcohol and individual differences. *Journal of Applied Social Psychology, 27*(4), 279-305.
- Strang, E., Peterson, Z. D., Hill, Y. N. i Heiman, J. R. (2013). Discrepant responding across self-report measures of men's coercive and aggressive sexual strategies. *Journal of Sex Research, 50*(5), 458-469.
- Struckman-Johnson, C., Struckman-Johnson, D. i Anderson, P. B. (2003). Tactics of sexual coercion: When men and women won't take no for an answer. *Journal of Sex Research, 40*(1), 76-86.
- Swartout, K. M. (2013). The company they keep: how peer networks influence male sexual aggression. *Psychology of Violence, 3*(2), 157-171.
- Sweeney, B. N. (2014). Masculine status, sexual performance, and the sexual stigmatization of women. *Symbolic Interaction, 37*(3), 369-390.
- Testa, M., Hoffman, J. H., Lucke, J. F. i Pagnan, C. E. (2015). Measuring sexual aggression perpetration in college men: A comparison of two measures. *Psychology of Violence, 5*(3), 285-293.
- Thomas, J. C. i Segal, D. L. (2006). *Comprehensive Handbook of Personality and Psychopathology, Personality and Everyday Functioning*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Thompson, M. P., Kingree, J. B., Zinzow, H., i Swartout, K. (2015). Time-varying risk factors and sexual aggression perpetration among male college students. *Journal of Adolescent Health, 57*(6), 637-642.
- Thompson, M. P., Koss, M. P., Kingree, J. B., Goree, J. i Rice, J. (2011). A prospective mediational model of sexual aggression among college men. *Journal of Interpersonal Violence, 26*(13), 2716-2734.
- Thompson, M. P., Swartout, K. M. i Koss, M. P. (2013). Trajectories and predictors of sexually aggressive behaviors during emerging adulthood. *Psychology of Violence, 3*(3), 247-259.
- Thornhill, R. (1999). The biology of human rape. *Jurimetrics, 137*-147.

- Ullman, S. E. (2003). A critical review of field studies on the link of alcohol and adult sexual assault in women. *Aggression and Violent Behavior*, 8(5), 471-486.
- Wertag, A., Vrselja, I. i Tomić, T. (2011). Provjera konstruktne valjanosti Paulhusovog i Williamsovog (2002) upitnika Mračne trijade D3-27, 19. godišnja konferencija hrvatskih psihologa Osijek.
- Wheeler, J. G., George, W. H. i Dahl, B. J. (2002). Sexually aggressive college males: Empathy as a moderator in the "Confluence Model" of sexual aggression. *Personality and Individual Differences*, 33(5), 759-775.
- White, J. W. i Smith, P. H. (2004). Sexual assault perpetration and re-perpetration: From adolescence to young adulthood. *Criminal Justice and Behavior*, 31(2), 182-202.
- Zeigler-Hill, V., Enjaian, B. i Essa, L. (2013). The role of narcissistic personality features in sexual aggression. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 32(2), 186-199.
- Zinzow, H. M. i Thompson, M. (2015). Factors associated with use of verbally coercive, incapacitated, and forcible sexual assault tactics in a longitudinal study of college men. *Aggressive Behavior*, 41(1), 34-43.
- Zurbriggen, E. L., Gobin, R. L. i Freyd, J. J. (2010). Childhood emotional abuse predicts late adolescent sexual aggression perpetration and victimization. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19(2), 204-223.
- Žužul, M. (1989). *Agresivno ponašanje: psihologijska analiza*. Zagreb: Radna zajednica Republičke konferencije Saveza socijalističke omladine Hrvatske.